Boerekermis

Lukas Rotgans

editie L. Strengholt

bron
Lukas Rotgans, *Boerekermis* (ed. L. Strengholt). J. Noorduijn en zoon N.V., Gorinchem 1968.

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/rotg001boer01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

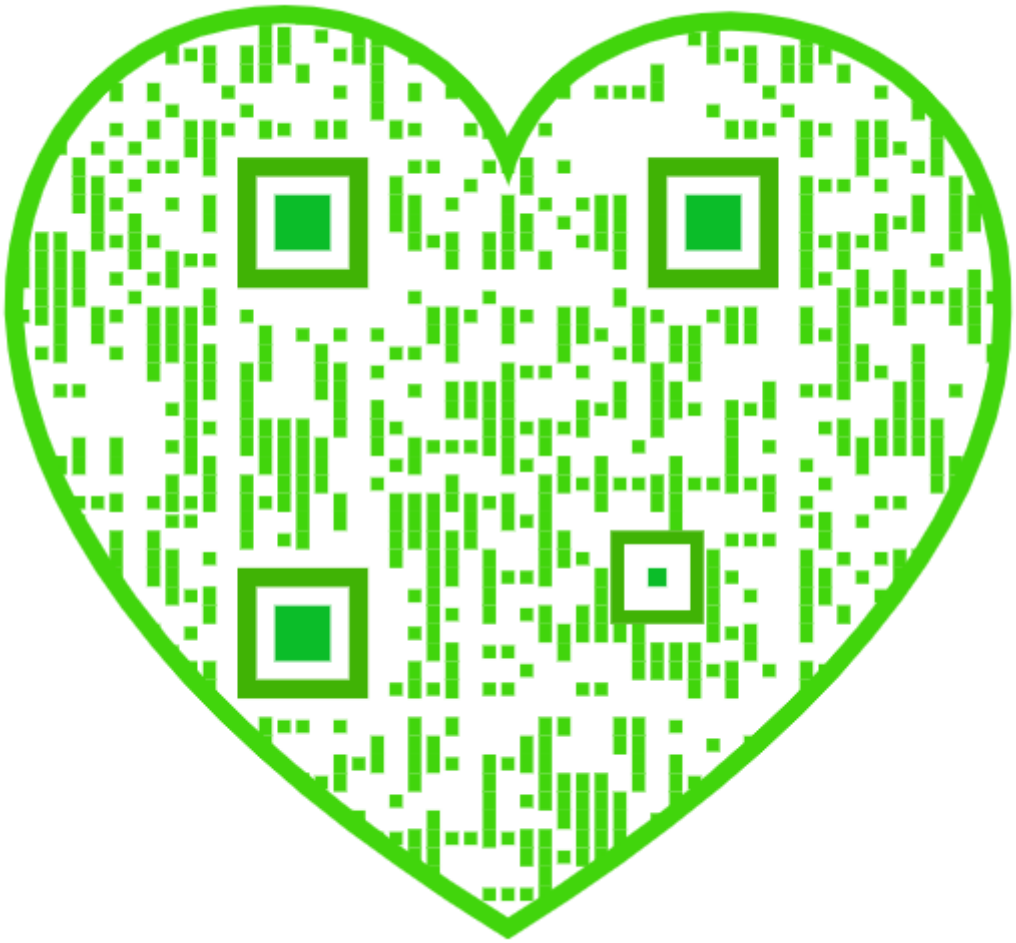

Inleiding

1. Waarderingsgeschiedenis.

Toen Lukas Rotgans in 1708 zijn *Boerekermis* uitgaf, genoot het boekje al gauw een grote populariteit. Het werd, zegt 's dichters biograaf Halma, ‘met de grootste greetigheit en blakinge, in geen kleen getal, begeert en verkocht’. Inderdaad: het gedicht blijkt op z'n minst tweemaal gedrukt te zijn in het eerste jaar van uitgave. Er bestaat een oudste druk met allerlei slordigheidjes in de spelling en de interpunctie, die in een volgende uitgave grotendeels zijn weggewerkt. Buitendien is er in de oudste druk een ‘Zinhinderende Drukfeil’ - in regel 1204, waar *boerekleren* stond in plaats van *boerekroezen* - op de laatste bladzij verbeterd. In de tweede editie is die drukfout gecorrigeerd. Halma heeft dus ongetwijfeld gelijk: het boekje werd druk verkocht.

Op sprekende wijze demonstreren ook de talrijke navolgingen hoezeer het gedicht insloeg. In 1710 kwam Coenraet Droste met zijn *Haegse Kermis* ten tonele, vijf jaar later gevolgd door Jan van Hoven met zijn *Schildery van de Haagsche Kermis*. Pieter Langendijk imiteerde Rotgans, eveneens in 1715, in zijn *Boerige Beschrijving van den Amsterdamschen Schouwburg en het vertoonen van Aran en Titus*. Dat zijn drie navolgingen binnen zeven jaar, en daar kwamen later nog bij de *Boeren Pinxtervreugt* (1733) van Frans Greenwood en de *Beemsterkermis* (1774) van Jan Bartelink. De imitatie van Rotgans' werk ligt er bij al deze dichters duimendik bovenop. Klaarblijkelijk had Rotgans met zijn *Boerekermis* een nieuw genre geïntroduceerd in de Nederlandse letterkunde.

In de loop van de achttiende eeuw verminderde de belangstelling niet. Nieuwe drukken verschenen in 1735 (te Amsterdam), in 1776 (‘vierde druk’, te Leiden) en in 1790 (‘vijfde druk’, te Amsterdam). In de laatste decennia van de eeuw intensiveert de interesse zich kennelijk, nadat in het midden der eeuw een aanvankelijk verzadigingspunt was bereikt, begrijpelijk als men bedenkt dat de *Boerekermis* ook in de verzamelbundel van Rotgans' *Poëzy* (van 1715, herdrukt in 1735) opgenomen was.

In de negentiende eeuw beleefde het gedicht nog drie uitgaven; een Groningse in 1823, in hetzelfde jaar in de verzameling *De Oud-hollandsche Kermisparnas*, waarin de kermisgedichten van Rotgans, Bartelink, Greenwood en Van Hoven bijeengebracht waren, en tenslotte in een minuskuul

boekje *L. Rotgans' Boerenkermis en andere gedichten,* in 1851 in Den Haag verschenen. Sinds een eeuw is het gedicht niet meer integraal uitgegeven.

Bewondering oogstte het werk al in de kring rond het 'Journal literaire' uit het tweede decennium van de 18e eeuw, waarin Justus van Effen een der dominerende figuren was. In 1715 schreef het Journal naar aanleiding van de verschijning van Rotgans' verzamelde *Poëzy* met grote waardering over het epische en dramatische werk van onze dichter, die zonder reserve tot de groten gerekend wordt. Over de *Boerekermis* wordt maar kort gesproken, maar het heet dan toch 'un Ouvrage rempli d'esprit'.

In dezelfde jaren ongeveer ontstond het hekeldicht *Chronomastix,* waarvan de auteur zich verborgen hield achter het pseudoniem Severus Alethofilus. Te Winkel giste dat dit de bekende taalkundige en literator Balthazar Huydecoper, achterneef van Rotgans overigens, zou kunnen zijn, maar daarover kan men twisten en heeft men trouwens onlangs ook getwist. In ieder geval haalt de dichter van de genoemde satire met veel instemming enkele plaatsen uit de *Boerekermis* aan en wordt Rotgans als dichter het epitheton 'uitmuntend' toegevoegd.

In Halma's *Tooneel der Vereenigde Nederlanden* deel I (Leeuwarden, 1725) wordt heel wat aandacht aan Rotgans besteed. Zijn *Boerekermis*, zo krijgen we daar te horen, is 'eigentlyk niet uit des Dichters overhellende ader gevloeit, niettemin heel geestig en vermaakelyk' - het klinkt als een verontschuldiging voor de on-ernst van de dichter - en voorts wordt de kermis 'zoo natuurlyk en levendig' getekend, 'dat het zonder hartelyke leverschudding niet kan geleezen worden'. Die leverschudding had Halma ook al in zijn breedsprakige Voorberecht van Rotgans' *Poëzy* gevoeld. De faam van een 'overaardig en boertig stuk' te zijn behoudt de *Boerekermis* tot ver in de 19e eeuw in allerlei biografische woordenboeken en encyclopedieën, parallel met de bekendheid die het in brede kringen bleef genieten. Een uitstekend kenner van de Westeuropese letterkunde als Willem de Clercq (± 1830) oordeelde gunstig over het gedicht, al plaatste hij het wat onderwerp en stijl betreft beneden het burleske epos *Le Lutrin* van Boileau. Ook de student Beets kende het werk blijkens een toespeling in 'De familie Stastok'.

Een meer kritische houding tegenover de *Boerekermis* zien we pas na 1850 ontstaan. Hofdijk, in zijn schoolboek over de *Geschiedenis der Nederlandsche letterkunde* (ik gebruikte een 6e druk uit 1878) erkent weliswaar Rotgans' schilderende talent en de natuurlijkheid van zijn taferelen, maar zijn bespreking wordt toch beheerst door zeer scherpe kritiek op het volslagen gebrek aan eenheid in het gedicht. Allerlei groepen tre-

den op ‘die nergens met elkander in eenig verband staan, dan dat allen kermishouden, of kermisvertooningen leveren’. Het werk is een schetsboek vol studies, ‘maar de schilderij, waartoe het uitmuntende stoffe levert moet nog worden samengesteld. Gebrek aan talent, geen gebrek aan tijd, heeft Rotgans de vervaardiging van zulk een geheel belet: hij stierf in 1710...’.

Jonckbloet, in zijn *Geschiedenis* deel V (3e druk, 1883), doet daar nog een schepje bovenop. Ook hij treft niet de minste eenheid in de *Boerekermis* aan, maar hem hindert toch vooral de platheid: ‘De voorstelling is bijna doorgaans plat en dikwerf onkiesch, ja zelfs vies’, ‘de toon maar al te vaak gewrongen, would-be-aardig’. ‘Men heeft dan ook geen reden om te roemen op vooruitgang in den volkssmaak, die zoo lang op de boert van Rotgans te gast ging’.

Kalff (deel IV, van 1909) heeft wel waardering voor de *Boerekermis,* maar zijn antipathie jegens de dichter voegt een venijnig trekje bij de kritiek van de voorgangers. De deftige Lukas achtte, zegt hij, het onderwerp eigenlijk beneden zijn waardigheid. ‘Reeds op het titelblad dekt hij zich achter het motto: “Quantum est in rebus inane!” hij bedwingt den lust tot preeken en moralizeeren tenauwernood; van Breero's liefde voor zulke stof is hier weinig te zien: er is minachting in den blik waarmede de Heer van Kromwyk het Stichtsche boerenvolk gadeslaat; het komische nadert hier meer dan eens tot het burleske;... maar desondanks kruipt het bloed hier waar het niet gaan kan’ en een verdienstelijk werk is het resultaat.

Prinsen (*Handboek,* 1916) neemt deze kijk op Rotgans' relatie tot het onderwerp over: ‘In zijn bekende Boerekermis leeft nog wel wat van Breero's mooie realisme. Maar hij heeft niet de echte liefde voor de werkelijkheid. Hij moet zich uit zijn hautaine rust rukken, om er ten halve in mee te leven. De rentenier op zijn buiten aan de Vecht ziet uit de hoogte neer op al dat fuivende lagere volk’. Ook voor Mej. Prinsen in haar werk over *De idylle in de achttiende eeuw* (Amsterdamse dissertatie, 1934) is Rotgans de gepruikte pratriciër die met onverholen minachting uit de verte het boerenvolk beziet. ‘Geen tafereeltje of we zien er Rotgans zelf als geleerd en verstandig spectator bij staan’... wat hij geeft is ‘geen echte, ongeveinsde natuur, het is de schijnbaar natuurlijke, maar in werkelijkheid met kunst en moeite bereikte “natuur”, zooals het Klassicisme die wilde, de naar regels en vaste methode geïdealiseerde natuur, die hemelsbreed van onmiddellijke, ware weergave verschilt’. Wat eens Rotgans' kermisroem was, de natuurlijkheid, is hier dus wel in zijn tegendeel verkeerd: het is allemaal onnatuur wat de klok in de *Boerekermis* slaat.

Verdachtmakingen hebben suggestieve kracht. Zelfs Knuvelder, die

toch heel positief tegenover het gedicht staat, kan niet nalaten een concessie te doen aan Kalff c.s.: ‘Rotgans zelf moge dit werk eigenlijk beneden zijn seigneurlijke waardigheid geacht hebben, het verzekert hem een blijvende plaats in de geschiedenis van onze realistische letterkunde’.

De ‘platheid’ behoudt ook haar veroordelaars: Knippenberg trekt in *De Nieuwe Taalgids* van 1955 als een tweede Jonckbloet zijn neus op voor al die viezigheid. En zelfs in de Nederlandse geschiedschrijving is deze victoriaanse afkeer doorgedrongen: prof. Blok in de *Geschiedenis van het Nederlandsche volk* (deel III, 3e druk, Leiden z.j.) noemt even Rotgans, die ‘in zijn platte Boerekermis verre beneden Bredero blijft’.

Toch is de echte waardering nooit geheel verdwenen. Kalff erkende zijns ondanks de verdienstelijkheid van het gedicht in de uitbeelding van de werkelijkheid. Kloos' oordeel in *Een daad van eenvoudige rechtvaardigheid (1909)* heeft wel de schaduwkant van de rancune jegens Jonckbloet, maar de fijngevoelige poëzieproever verloochende zich toch niet. ‘De Boerekermis is niet wat men noemt: een kompositie: even ongeregeld en toevallig als het op een wezenlijke kermis zou gebeuren, volgen de verschillende tooneeltjes op elkaêr’: maar de eenheid, die Jonckbloet miste, is er toch in de stemming van ‘goedmoedige opgeruimdheid en harmonisch- oolijke scherts’. Intussen is de suggestie die Kloos wenste te wekken, nl. als zou hij de herontdekker van deze en andere 18e-eeuwse poëzie zijn, door August Vermeylen reeds als misplaatst gesignaleerd. In zijn bespreking van Kloos' *Daad* vertelt Vermeylen hoe hij zich levendig de kennismaking met de ‘Kermis’ van Rotgans uit zijn schooljaren herinnert, daarmee impliciet van zijn waardering blijk gevend.

In *De Nieuwe Taalgids* van 1914 overziet J. Koopmans *De Oud-hollandse Kermisparnas*. Hij wijst erop, dat de aanvankelijke burleske opzet niet is gehandhaafd in de *Boerekermis*; hij constateert episodes ‘vol reëel leven en kennis van 't volkskarakter’. Zelfs het nietigste boertje kent zijn ijdelheid en zo is het gedicht inderdaad een levensles over de ijdelheid der mensen in het algemeen.

Evenwicht als altijd, en tot in de kleinste details juist, is Te Winkel (in zijn *Ontwikkelingsgang* deel V, 2e druk, 1924), die het eigen karakter van het gedicht erkent zonder de vooroordelen te koesteren t.a.v. de persoon van de dichter, waaraan Kalff en Prinsen zich te buiten gingen. Over Knuvelders positieve oordeel sprak ik hierboven al terloops.

De waardering is dus gebleven. Maar over de bekendheid van de *Boerekermis* buiten de kring der vakmensen hoeft men zich geen illusies te maken. Het werk is, zeker ook doordat Rotgans in de schoolboeken vrijwel altijd verzwegen wordt, geheel in het vergeetboek geraakt.

2. Overzicht van de inhoud.

Rotgans heeft zijn *Boerekermis* in twee ‘boeken’ verdeeld. Daarmee wil hij de indruk wekken, dat hij de epische trant volgt als in een ernstig heldendicht. De aanhef van het eerste boek past eveneens in die epische opzet. Na een korte omschrijving van zijn thema, als in het epos gebruikelijk, roept hij de bacchanten en in het bijzonder Bacchus' altijd dronken opvoeder en begeleider Silenus aan om hulp bij het volbrengen van zijn dichterlijke taak. Hij hoopt dat Silenus' ezel voor een dichtwerk over een zo ongebonden feest het werk van Pegasus zal doen en de bron der inspiratie zal doen vloeien.

Op een vroege morgen, nauwelijks door de zon gewekt, hoort de dichter een luid gejoel. Hij kijkt uit zijn venster en ziet hoe de boerenmeisjes en -jongens, in hun mooiste kledij, ter jaarlijkse kermis gaan. De dichter kleedt zich en volgt de jongelui om het feest te kunnen gaan beschrijven.

Bij de dorpsbrug aangekomen, wordt het gezelschap door een spraakzame oude man verwelkomd en aan tafel genodigd. De dichter wandelt verder en passeert achtereenvolgens twee goochelaars, de kaatsbaan - die hem de wisselvalligheid van het leven te binnen brengt, waarop hij zich dadelijk weer tot de ‘orde’ van het kermisgedicht terugroept-; vervolgens de kegelbaan, de kermiskraam met allerlei fraais voor de meisjes, de wafelkraam, binnen welks gordijntje een paartje zit te vrijen, en een stuk of wat dronkaards - die opnieuw aanleiding vormen tot een ditmaal nogal uitvoerige bespiegeling over het kwaad van de drank, weer gevolgd door een eveneens uitvoerige schertsende berisping aan het adres van de kermismuze over haar afdwalen van het onderwerp.

Daarop ziet de dichter twee jongens met ‘beeldekassen’ die aktuele feiten voorstellen: poppen naar de nieuwste mode uit de beau monde gekleed, een twist tussen een haan en een arend: allegorische uitbeelding van de nederlagen die de Franse koning in de Spaanse successieoorlog in die jaren te lijden kreeg.

Langs een oud vrouwtje met oliekoeken gekomen, ziet de dichter vervolgens een groot aantal vrouwen bijeen zitten die met elkaar aan het babbelen zijn. De rest van het eerste boek bestaat in een uitgebreid verslag van de kwaadsprekerij van die babbelaarsters. Het huwelijk van Fijtje Krelis met Koenraat gaat over de tong; dan de verwaandheid van Joost, die eenmaal op een strowis is komen aandrijven maar een goed huwelijk gedaan heeft; de verkwisting van Weintje Floris; de sluwheid van Niesje Jaspers, die de schuldeisers van haar overleden man bedrogen heeft. Heel uitvoerig komt het verhaal van Klaartje ter sprake, een zich vroom voordoend maar kwaadsprekend meisje, dat zich door een jonge-

man uit de stad heeft laten verleiden. Een andere vrouw weet heel wat te vertellen over de schijnheilige kwaadspreekster Pleuntje Roemers. Een verwante van deze neemt het evenwel voor haar op en dan ontstaat een hevig gevecht, dat pas eindigt als een der omstanders water over de vrouwelijke kemphanen uitstort, zodat er een luid geschater weerklinkt, waarna de dichter lachend weggaat.

Het *tweede boek* zet evenals het eerste in epische trant in. Deze wordt toegepast bij het beschrijven van het trekken van de gans en het ringsteken, beoefend door onderscheidene jonge boeren, al of niet dronken, die met man en paard getekend worden. Onder de meer op mannenkracht berekende attracties is ook het knuppelen van de pauw; een parnasdichter beklaagt in voor gewone stervelingen onbegrijpelijke parnastaal het slachtoffer van dit wrede spel - aanleiding voor Rotgans om de buitensporigheden van parnaspoëten te hekelen.

Vervolgens woont de dichter een toneelvoorstelling in een tent bij, gegeven door rondreizende acteurs, die de klucht Cornutus vertonen, een spel dat zelf weer een brok satire inhoudt op dames van lichte zeden, horendragers en advokaten. De dichter vergeet inmiddels niet ook de toeschouwers te tekenen: een zwangere vrouw die het benauwd krijgt en flauw valt, een groepje jongelui die meer aandacht voor elkaar dan voor de voorstelling hebben.

Uit de toneeltent getreden, ziet de dichter nogmaals een toneel gereed staan, nu in de open lucht. Enkele boeren lichten hem in: de rederijkers van de buurt zullen Aran en Titus vertonen. Rotgans grijpt de gelegenheid aan om de excessieve bloederigheid en onzedelijke taal van Jan Vos' befaamde treurspel te kritiseren. Ook hier moet een berisping aan de ‘zangster’ de tekst terugbuigen naar het verhaal van de kermis zelf. Geschrokken van het moorden op het toneel, gaat de dichter heen. Hij ontmoet een liedjeszanger, die vertelt over de - satirische - inhoud van de verzen die hij te koop aanbiedt; komt langs een groot vuur waarvoor een os gebraden wordt; luistert een ogenblik naar een potjeslatijn uitkramende kwakzalver; om tenslotte te belanden in het ‘jongspel’, een dansgelegenheid voor de jongelui. Naast een oud vrouwtje zittend met wie hij in gesprek raakt, kijkt hij naar het gezwier op de dansvloer en hoort hij het rumoerige zingen van een groep jonge boeren. Er zit een jongeman, die diep bedroefd is over het verlies van zijn geld op de kegelbaan - mooie aanleiding om nog eens over de macht van het geld te mediteren. Daarbij sluit de beschrijving aan van een andere boer, die de erfenis van zijn gierige peettante aan het verkwisten is. Een ‘stadig man’, die toezicht houdt in de danstent, vertelt de dichter over de zeldzame

vrekkigheid van de bewuste erflaatster, en tegelijk over de onbaatzuchtigheid van zijn eigen vader, die bij ieder gezien was zolang het hem goed ging maar later door ieder met de nek werd aangezien.

Terwijl de man hierover redeneert, ontstaat er groot rumoer in en buiten de danstent: voor de deur zijn twee jonge boeren in een hevig messengevecht gewikkeld en zij veroorzaken algemene ontsteltenis. Dit wordt mij te onveilig, denkt de dichter, en bovendien is de avond aan het vallen: ‘laat ons gaan, de nachtuil roept: naar bedt’.

3. Structuur en motieven.

De aanhef is een komische nabootsing van de inzet van het heldendicht: een korte omschrijving van het thema - *propositio* - (vs. 1-4) en een aanroeping - *invocatio* - van een of andere godheid, hier de Bacchanten en Silenus (vs. 5-26), waarna de vertelling begint.

Door aldus de epische stijl toe te passen op een weinig verheven onderwerp, sluit Rotgans zich aan bij de traditie van de zgn. burleske poëzie, die in de tweede helft van de 17e eeuw in Frankrijk en daarop ook in Nederland vrij druk beoefend werd. Het principe van het burleske bestaat in de discrepantie tussen het onderwerp en de stijl. Men kan dan ook twee kanten uit: het is mogelijk een ‘verheven’ onderwerp in een ‘lage’ stijl te behandelen - zo deed Scarron in zijn *Virgile travesti,* waarin hij Eneas als een sjouwerman en Dido als een viswijf laat spreken, vgl. bij ons Focquenbroch[1]; men kan ook een ‘laag’ onderwerp in verheven stijl leveren, zodat er een poème heroï-comique ontstaat, een boertig heldendicht, zoals Boileau presenteerde in *Le Lutrin*. De wetgever van het Franse klassicisme achtte trouwens alleen deze laatste vorm van het burleske acceptabel.

Rotgans past de door Boileau toegestane stijl toe: hij neemt de trant van het epos aan om over een plattelandskermis te vertellen. Dat wil niet zeggen dat hij de epische stijl parodieert. Van een parodie is geen sprake, tenzij men onderscheid wil maken tussen een kritische en een komische parodie, bij welke laatste het komische gelegen is in het bijeenbrengen van ongelijksoortige grootheden (onderwerp t.o. stijl).

Het ligt voor de hand Rotgans' *Boerekermis* te karakteriseren als een boertig heldendicht. We zagen al dat de indeling in twee boeken ook aan het epos herinnneren moet; en in het bijzonder de inzet van het tweede boek geeft nog eens een staaltje van het burleske. De dichter vertelt daar over boeren die aan het ringsteken en gans-afrijden zijn alsof de deel-

1 Zie deeltje 10 in de serie Tekst en Toelichting.

nemers helden zijn die hun bloed wagen om de prijs te winnen. Zonder omwegen noemt Rotgans zijn burleske bedoeling in de eerste regels van het tweede boek (vs. 517-20) en in de marge aantekening ‘Belachelyke - d.i. lachwekkende - heldenzang’.

Toch is zowel in het eerste als in het tweede boek die burleske trant maar gedurende een betrekkelijk klein gedeelte volgehouden. Overigens stellig niet toevallig juist in het begin van beide boeken: juist daar waar hij een ‘boek’ begon, was de dichter zich ervan bewust het epos te imiteren. Het feit evenwel dat hij de ‘boertige stijl’ vrij snel opgeeft en vervolgens nog slechts zeer incidenteel toepast, waarschuwt ons ervoor de *Boerekermis* naar zijn structuur als een boertig heldendicht te typeren. Het burleske beheerst wel allerminst het geheel en kan dus moeilijk gelden als het structuurprincipe of het stijlprincipe van het gedicht. Het burleske is medebepalend element, maar niet dominant.

Dat blijkt waar de dichter overstapt op de eenvoudige beschrijving. In de grote beschrijvende passages dienen we een tweede belangrijke achtergrond van het gedicht in aanmerking te nemen: de kluchtenliteratuur van de 17e eeuw, met name het werk van Bredero. Allerlei motieven in de *Boerekermis* zijn in de kluchten en blijspelen uit de gouden eeuw stereotiep; de verhalen van de roddelaarsters in het eerste boek - over gierigheid en verkwisting, vrijen en trouwen - zetten eenvoudig het eindeloze geroddel in de kluchten voort. Alle mogelijke typen in de *Boerekermis* - de boerenrederijkers (Bredero!), de kwakzalver, de verwaande jongeman die in Frankrijk is geweest en geen Nederlands meer spreken wil (onderwerp van een der verzen van de liedjeszanger), de roddelende vrouwen, de hebzuchtige advokaten - zijn zo uit de kluchten weggelopen, vaak met medeneming van hun taalgebruik. Sterke imitatie van Bredero's *Klucht van de Koe* vinden we b.v. in de stopwoorden van de rederijkers die de dichter te woord staan voor de vertoning van Aran en Titus begint.

Van het grootste belang voor de eigenlijke opbouw van Rotgans' gedicht is echter m.i. wel Bredero's boertig lied *Boerengeselschap* geweest. Dit lied leverde Rotgans a.h.w. een eerste schets, een kort begrip, het geraamte als men wil, voor zijn *Boerekermis*. De dichter volgt immers nauwkeurig de lijn van Bredero's vertelling: de tocht naar het dorp, de beschrijving van de kledij zowel van de jonge boeren als van de meisjes, de aankomst, de velerlei attracties - drinken, zingen, dansen, vrijen, ruw vermaak - en het eind van het lied: de vechtpartij, die de dichter ertoe brengt maar zo gauw mogelijk van het toneel te verdwijnen. Natuurlijk heeft Rotgans zijn schilderij veel meer moeten vullen dan in de schets van Bredero nodig was, en natuurlijk bepaalt de ‘vulling’ van de *Boere-*

kermis in belangrijke mate de compositie ervan. Maar onweersprekelijk lijkt het me, dat de dichter in eerste aanleg van de opzet van Bredero's befaamde lied is uitgegaan. In dit opzicht is het bijzonder veelzeggend, dat de beide boeken eindigen met een vechtpartij: eerst een tussen twee vrouwen als de natuurlijke afsluiting van hun geroddel; aan het einde een tussen twee boeren, gevaarlijker door het gebruik van messen, begrijpelijk slot van een zo ruw en ongeregeld feest als bij de boeren gewoon geacht werd.

Meer dan een grote lijn, een ordeningsprincipe kon Rotgans echter aan Bredero's lied niet ontlenen. Hij moest zelf de vlakken vullen. Bij het burleske en het zuiver beschrijvende, waarvoor zoals we zagen nogal wat materiaal uit de kluchten kon worden geput, voegt zich een derde element, dat van de satire. Noch aan de burleske poëzie noch aan de klucht was het satirische vreemd en verbazing hoeft de hekelende inslag met name van het tweede boek daarom niet te wekken. De schertsende toon, die naar Kloos terecht aangaf de grondtoon van het geheel vormt, blijft steeds bewaard, de dichter heeft slechs en passant - rondgaande immers over de kermis - de gelegenheid te baat genomen om zijn oordeel te geven over allerlei sociale en culturele ondeugden van zijn tijd. Zo hekelt hij de dronkenschap, de macht van het geld, de ijdele grootspraak van sommige dichters, de hebzucht der advokaten, de verfransing van het Nederlands door ijdele pronkers, de bloederigheid en onzedelijke taal van Jan Vos' *Aran en Titus*.

Sommige kritici bleken de satirisch-moraliserende inslag van het gedicht weinig te bewonderen. Kalff meent dat Rotgans de lust tot preken en moraliseren nauwelijks bedwingen kon en laat het moraliserende contrasteren met de levendige beschrijving. Uit compositorisch oogpunt valt evenwel niets op de moraliserende excursies aan te merken. Ten eerste zijn ze dikwijls naar de gewoonte van het klassicisme onopvallend aangebracht, nl. daar waar ze in mond gelegd zijn van de ‘spelers’ - zo in de roddelpraat der vrouwen en in de klucht Cornutus, als de bedrogen echtgenoot zijn bewondering uitspreekt voor de trouwe echtgenote van zijn buurman. Ten tweede dient men te bedenken dat de klassieke wet van het ‘utile dulci’, het leren met vermaak, grondregel was voor de literatuur van die tijd. Scherts en ernst verdroegen elkaar gemakkelijker dan Kalff meende. Ten derde zorgde de dichter ervoor, dat zijn bespiegelende excursies eindigen in een interruptie aan het adres van zijn ‘kermiszangster’, die haar boekje te buiten gaat, welke schertsende waarschuwing als stijlfiguur past in het komische geheel. Zo ergens dan blijkt daaruit wel de gemoedelijkheid waarmee de dichter zijn levenswijsheden ten beste geeft. Iets dergelijks vinden we trouwens vaker in de komische literatuur,

zo b.v. bij Bredero in de *Spaansche Brabander*. Daar is Robbeknol op een gegeven moment aan het mediteren geraakt over de dwaasheid der mensen, zodat hij zichzelf tot de orde en tot de realiteit moet terugroepen met de woorden:

> Wel, hoe ben ick soo veer met mijn ghedacht ghekomen?
> Voorseecker was ik daer gheweldich opghenomen. (vs. 562-63)

De ernst wordt aldus spelenderwijs besloten met een soort van zelfcorrectie en voegt zich derhalve binnen het afwisselende geheel van scherts en satire.

Want dit stond bij Rotgans voorop: hij kon zich binnen de grenzen van zijn onderwerp losjes laten gaan in een bonte mengeling van de vreemdsoortigste typen en vertoningen. Zo véél dwaasheden zijn er in het leven der mensen! Hij tekende een ongebonden feest en kon daarom allerlei elementen - het burleske, de tekening van het boerenfeest zelf, de satire - combineren, zonder dat een van die alle compositorisch alleenrecht behoefde te krijgen. De verscheidenheid kon hier, in een tijd die overigens van een literair werkstuk strakke compositorische eenheid vergde, zich onbekommerd uitvieren. Variatie kan dan ook, al klinkt dat lichtelijk paradoxaal, het grondprincipe van de compositie genoemd worden.

De wezenlijke eenheid ging daarbij niet teloor: het is steeds de dichter zelf, die rondwandelt, genoeglijk meegeniet, zijn gedachten nu eens de vrije loop laat, dan weer het zwijgen oplegt, lachend - maar volstrekt niet met de hooghartigheid die men hem heeft willen toedichten - om de dwaasheid van zoveel menselijk bedrijf - dit in overeenstemming met het motto van het gedicht, dat ons eraan herinnert dat de groteske grillen van de hier getekende mensen staan voor de dwaasheden van het mensdom waarover de dichter ons wil doen glimlachen.

Deze algemene strekking van het satirische in de *Boerekermis* blijkt ook uit wat Halma vertelt in zijn biografie over Rotgans voor de uitgave van de *Poëzy* van 1715. We lezen daar: ‘Men zegt dat 'er de Dichter een sleutel op hadde, dat vermoedelyk is, doch dien hy nooit my, mogelyk niemant, getoont heeft. Altoos zeide hy 'er van; *Ik hebbe schoenen in 't hondert gemaakt, dien ze passen, konnen ze aantrekken*’.

Hieruit te besluiten dat de satire dan wellicht de dominante factor van het gedicht is lijkt mij de zaak scheeftrekken als men het woordt satire opvat in Vondeliaanse trant, in de zin van felle hekeling. In een andere zin echter, de oorspronkelijke, die van ‘een gevarieerde schotel’, komt De *Boerekermis* de satire zeer nabij. Het is zeker niet toevallig, dat we enkele malen in de tekst toespelingen op de meester van de klassieke La-

tijnse satire, Horatius tegenkomen (vs. 189 en 671-72). Ook bij hem die afwisseling van scherts en ernst, vertelling en commentaar, beschrijving en moralisering, die toch binnen de grenzen van het gemoedelijke weet te blijven. Het aan Persius ontleende motto brengt ons eveneens in de sfeer van de klassieke satire. Zo neme men dan het gevarieerde menu dat Rotgans ons voorzet: een burlesk voorgerecht, gevolgd door een hoofdschotel regelrecht van het land gehaald voedsel, satirisch gekruid en hier en daar moralistisch gesaust. Ik ben er zeker van dat ook 20e-eeuwse lezers met wat goede wil er smakelijk van eten kunnen.

4. Verantwoording.

Voor deze heruitgave is gebruik gemaakt van de verbeterde herdruk uit het eerste jaar van uitgave, 1708. De tekst is ongewijzigd overgenomen uit het exemplaar van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, zich bevindende in de U.B. te Leiden onder nummer 1205 B 16.

Terwijl de inleiding beknopt gehouden is, heb ik de annotatie nogal uitvoerig opgezet. Het is de eerste maal dat er een geannoteerde uitgave van de Boerekermis verschijnt en de tekst vraagt om vrij veel toelichting.

Men beschouwe deze editie minder als een wetenschappelijke uitgave dan wel als een poging om een bijzonder interessant stuk literatuur weer binnen het bereik van velen te brengen.

Velen hebben me geholpen met aanwijzingen. Zonder te willen discrimineren noem ik hier alleen mijn collega Buijnsters uit Nijmegen, die zo vriendelijk was mij zijn bibliografie over de kermis als inspiratiebron in de letterkunde van de 18e eeuw ter inzage af te staan.

Dordrecht, september 1967.
L. Strengholt.

L. ROTGANS

BOEREKERMIS.

QUANTUM EST IN REBUS INANE!

T'AMSTERDAM,

Gedrukt by SAMUEL HALMA, Boekverkoper op het Rokkin, ontrent de Beurs, 1708.

Met Privilegie.

Het motto *Quantum est in rebus inane!* is ontleend aan Persius (Aulus Persius Flaccus), Romeins satirendichter, die leefde van 34-62 na Chr. en navolger was van Horatius; de betekenis is: 'Hoe groot is de ijdelheid van de zaken dezer wereld!' (Persius, *Sat.* I, 1)

Lukas Rotgans, ***Boerekermis***

L. Rotgans
Boerekermis

Het eerste boek

+My lust het jaarfeest van de buurt eens af te maalen,[1]
De dertelheden van de landtjeugt op te haalen,[2]
En d'oude gryzaarts, krom en dronken, in dien staat[3]
Met waggelende schreên te volgen langs de straat.[4]
+5Gy Nachtbachanten en rinkinkers, Libers knechten,[5]
En gy paapinnen, die met slingerende vlechten,[6]
Bemorst en ongekemt, als uitgelaten, zwiert:[7]
Die met een puilent oog Godt Bachus jaarfeest viert,[8]
Of plagt te vieren aan den voet van zyne altaaren:
Brootdronke wyven, die, als zinnelooze schaaren,[10]
In 't ruige pantersvel, gedurig Evoé[11]

+*Oogmerk des Dichters*.

+*Aanroepinge aan de Bachanten,*

1 *My lust:* gebruikelijke aanhef van het epos bij Rotgans, vgl. *Wilhem de Derde; buurt:* omgelegen streek.
2 *dertelheden:* uitingen van joligheid, overmoedige speelsheid, minder ongunstig dan ‘uitspattingen’; *op te haalen:* te verkondigen, uit te bazuinen (epische stijl burlesk toegepast, vgl. *WNT* XI, 785).
3 *in dien staat:* bij Rotgans gebruikelijk stilistisch verzwaringsmiddel (*staat:* toestand).
4 *met waggelende schreên:* twee mogelijkheden: (1) bepaling bij *gryzaarts* in vs. 3, (2) bepaling bij *volgen,* en dan wellicht aanduiding van de losse compositie van het gedicht; *volgen:* zoals de epische dichter zijn held ‘volgt’.
5 (in de marge) *Aanroepinge:* in het epos gebruikelijke invocatio van de een of andere godheid om bijstand in het schrijven van het werk.
5 *Nachtbachanten:* Bacchuspriesters, die oudtijds, vooral ook 's nachts, dronken en losbandig feestvierden ter ere van de god van de wijn, die ook *Liber* genoemd werd; *rinkinkers:* luidruchtige feestvierders.
6 *paapinnen:* priesteressen (van Bacchus); *met slingerende vlechten:* met niet opgebonden, loshangend haar, als teken van losbandigheid en schaamteloosheid (*vlechten:* (hier) haarslierten).
7 *ongekemt:* met niet uitgekamd haar; *zwiert:* uitgelaten ronddoolt.
8 *met een puilent oog:* als teken van dronkenschap en uitzinnigheid; *Godt Bachus jaarfeest:* de bacchanalia zoals die in de oudheid gevierd werden.
10 *Brootdronke:* uitgelaten, losbandige (met ongunstiger gevoelswaarde dan tegenwoordig.
11 *pantersvel:* de panter was aan Bacchus gewijd; zijn volgelingen kleedden zich op de bacchanalia in dierenhuiden; *Evoé:* Latijn ‘euoe’, juichkreet der bacchanten.

Liet klinken over 't woudt, ontwaakt, verhoort myn beê;
Komt, helpt my zingen, en verlaat uw nachtspelonken:
Uw byzyn moet myn vier in dit gedicht ontvonken:
Gy zyt op zulk een stof volkomen afgerecht.
[+]En gy, ô bestevaar, Sileen, getrouwe knecht[16]
Van vader Bromius, die eertydts, zat en dronken,[17]
Al knikkebollende op uw ezel plag te ronken,
Daar gy den Wynstandaardt naar d'Indiaansche strandt[19]
Geleidde met uw heer, ontwaak, ô Hoofdtbachant!
Ik node u hier ter feest by 't leegen van de stoopen.[21]
Uw graauhaar sla voor my de bron van Pindus open.[22]
Ik schroome aan Pegazus dien dienst in dit geval
Te vergen. neen, Sileen, spoei voort, uw graautje zal
My best de toonen van uw meesters hoogtydt leeren,
En 't ongebonden feest met zyn gebalk vereeren.[25-26]
[+]Apollo hadt zich moede in Thetis arm gekust,[27]
En sloop ten zeebedde uit, en stoorde myne rust,[28]
Wanneer ik langs den weg, beplant met groene boomen,
Een veldtgerucht vernam, en zag in 't naderkomen[30]
De landtjeugt handt aan handt spansseeren, opgetooit[31]

[+]*en Silenus*.

[+]*De Dichter wordt in den morgenstondt de landtjeugt gewaar,*

16 *bestevaar, Sileen:* de oude Silenus, Bacchus' bijna altijd dronken opvoeder en begeleider, op een ezel rijdende voorgesteld.
17 *Bromius:* andere naam voor Bacchus.
19 *den Wynstandaardt:* de thyrsus, Bacchusstaf, met klimop en wijngaardranken omwonden, attribuut der bacchanten; *d'Indiaansche strandt:* herinnert aan het verhaal over Bacchus' tocht door Indië (= India), vgl. de *Lof-sanck van Bacchus* van Daniël Heinsius, ed. Rank-Warners-Zwaan (Zwolle, 1965), blz. 43-44 en 156-57.
21 *stoopen:* vaten, ook: kruiken, drinkbekers, kroezen.
22 *de bron van Pindus:* de Hippokrene, bron door een hoefslag van het gevleugelde paard Pegasus ontstaan op de aan Apollo en de Muzen gewijde berg Helicon, hier met de Pindus vereenzelvigd; de bron schenkt inspiratie aan kunstenaars.
25-26 opnieuw schertsende aanwijzing van de losse opbouw van het gedicht?
27 *Apollo* is hier de zonnegod, die de nacht bij de zeenimf Thetis heeft doorgebracht; nu komt de zon weer uit de zee op.
28 *rust:* nl. van de slaap.
30 *veldtgerucht:* landelijk gerucht (aldus *WNT* onder *veld;* de mogelijkheid bestaat dat Rotgans hier nog burlesk doorborduurt en een associatie wil wekken met *veldgeschrei* = krijgsgeschreeuw); *in 't naderkomen:* nl. bij het naderbijkomen van de jongelui.
31 *spansseeren:* wandelen (met sterke nadruk op het zorgeloze karakter ervan).

+Met witte huiven, net gestreken en geplooit.[32]
De haarnaaldt stak in 't hoofdt. de keten van koraalen[33]
Blonk om den rossen hals, om met meer zwier te praalen.[34]
De zilvre sleutelreeks, en beugeltas, daar by[35]
Gehangen, klonk in 't gaan, en wapperde aan haar zy.
Het blaauwe keurslyf droeg 't lievrei van haare kaaken.[37]
Beneden gloeide een rok, gesneên uit roodt scharlaken,
Die mooglyk in een jaar geen zon- of maanlicht zag,
Maar, tot dit feest gespaart, zo lang vergeeten lag
In Grietje Goris kist. de hoolblok was versmeeten,[41]
En halfgesleeten klomp, voor muiltjes, net gemeeten.[42]
De witte handtschoen dekt den purpren arm, half gaar
Gebraden door de zon, geschildert jaar op jaar.
Zoo zag ik langs den weg de boeremeisjes treeden.
+De knaapen, die hun' tydt in 's meesters dienst besteeden,
Verscheenen aan heur zy, versiert en opgeschikt
Met broeken om de kuit met linten toegestrikt.
Het hembt blonk om den hals met tweepaar zilvre knoopen.
De hemdtrok glat geperst, en aan de borst half open,[50]
Was voor en op de mou met passement bezet.[51]
Een ander vryer droeg een saaje wambas, net[52]
Gesneden naar de kunst door loomen Gys van Koten;[53]
Een speetluis, welbekent aan zyn twee beerepooten,[54]

+*en beschryft den opschik der boeremeisjes,*

+*en de toerusting der boereknechten*.

32 *huiven:* kappen (van de meisjes); *net:* keurig.
33 *haarnaaldt:* ‘eene, aan den knop meer of minder versierde naald welke de vrouwen in of door het haar steken’ (*WNT* V, 1453).
34 met het samengaan van de roodbruine hals - niet blank zoals bij het vroegere standaardtype van een schone - en de zwier der sieraden beoogt de dichter een burlesk effect.
35 *sleutelreeks:* sleutelring, als sieraad gedragen; *beugeltas:* tas die aan een metalen beugel is bevestigd (zie voor deze en andere bijzonderheden de prenten).
37 *keurslyf:* nauwsluitend bovenkledingstuk voor het bovenlijf; *'t lievrei:* lett. het kenteken, hier zoveel als de kleur.
41 *Grietje Goris:* één boerenmeisjesnaam voor al de meisjes; *kist:* vroeger immers bergplaats voor kleren of kostbaarheden; *hoolblok:* houten schoen of klomp, vgl. holblok, holsblok.
42 *net:* keurig, zorgvuldig; *gemeeten:* aangemeten.
50 *hemdtrok:* over het hemd heen gedragen kledingstuk, een soort jas.
51 *passement:* boordsel, ter versiering.
52 *vryer:* jongeman, vrijgezel; *een saape wambas:* bovenkledingstuk (wambuis) dat tot het middel reikte, gemaakt van *saai,* d.i. een soort wollen stof.
53 *loomen:* trage, luie; *Gys van Koten:* de naam (*koten* = voeten) zal wel schertsend bedoeld zijn, vgl. vs. 54.
54 *speetluis:* (scheldnaam voor) kleermaker; *beerepooten:* dikke (en kromme?) benen.

En dikgezwollen buik. hy was een kunstenaar,
Die geestig 't stof door 't oor kon haalen van de schaar.[56]
Een ander hadt een rok, wel lang en ruim gesneden,
En op den groei gemaakt, gehangen om zyn leden,
Noch versch gekocht in steê, in 't Vlaamsche spinnewiel,[59]
Dicht aan de luizemarkt, by Govert zonder Ziel.[60]
De sluier om het lyf verbeeldde 't kermisteken.[61]
De hoeden, glat geveegt, geschuiert en gestreken,
Braveeren op de kruin, en blinken, onder 't gaan,[63]
Als uitgebraakte vocht by 't schynen van de maan.[64]
[+]Zoo treedt men handt aan handt gedost met kermiskleeden.
Ik schiet myn rok aan 't lyf, en volg hen daarze treeden,[66]
Begerig om dit spel t'aanschouwen, en hun zwier,[67]
Hun handel en gebaar te maalen op 't papier.[68]
Zoo dra 't gezelschap aan de dorpsbrug was gekomen,
[+]Zag ik een ouden gryn, van blyschap ingenomen,[70]
De meisjes een voor een begroeten met een kus.
Hy gaf aan elk de handt, en sprak in 't einde aldus:
Zyt welkom in ons dorp. wy zullen samen spyzen.
Ik nooi jou aan myn disch. en jy, ô Bregje Gyzen,[74]
ô Dochter van myn vriendt, en puikje van de buurt,
Moêr Teunis heeft veur jou heur schotels schoon geschuurt,
En 't gansche huis gestoft van boven tot beneden.
't Is zulk een puntig wyf. zy heeft me lang gebeden,[78]
Dat ik op 't hoogtydt jou zou nojen met jou vaâr.

[+]Zy gaan handt aan handt naar de kermis.

[+]Een oudt man verwelkomt en nodigt het gezelschap in zyn huis en aan zyn tafel.

56 de uitdrukking ‘het laken (de stof enz.) door de ogen (ook wel: het oor, zoals hier) van de schaar halen’ betekent: een gedeelte van de hem toevertrouwde stof zich toeëigenen, en vandaar in het algemeen: oneerlijk zijn in zijn beroep; *geestig:* vernuftig, talentvol.
59 *versch:* pas; *steê:* stad.
60 *luizemarkt:* lompenmarkt; de situering zegt genoeg over de textiel die bij Govert zonder Ziel verkrijgbaar is; *zonder Ziel:* grapje met het woord *ziel* = kledingstuk?
61 *sluier:* sjerp.
63 *Braveeren:* prijken; *blinken:* glimmen (van ouderdom?).
64 burleske vergelijking, die de epische stijl imiteert.
66 *rok:* mansbovenkledingstuk, vgl. vs. 50.
67 *spel:* vermaak; *zwier:* opschik, kledij (of: rondzwieren over het feestterrein?).
68 *handel:* doen en laten; *gebaar:* twee mogelijkheden: (1) geraas, getier, (2) voorkomen, uiterlijk.
70 *gryn:* (meestal: knorrepot, hier:) grijsaard.
74 *nooi:* nodig; deze en dergelijke vormen, zoals *jou* en *jy,* worden de dorpelingen in de mond gelegd om hun taal als plattelandsdialect te karakteriseren.
78 *puntig:* zindelijk.

Kom binnen met jou volk. de kermisharst is gaar.[80]
Ik heb een paterstuk gezojen van een stiertje,[81]
Geweidt van Melkertbuur, jou oom: het was een diertje,[82]
Net even oudt als jy, en met jou opgebragt.[83]
Ik heb 't voorleden jaar gekocht, en toen geslagt,
Maar in de kuip gespaart veur jou, myn lieve moertje.[85]
Kom binnen, 'k zal jou wel onthaalen met het boertje,
Dat naar jou heilik staat, ik zie 't wel aan zyn neus;[87]
De linker is verlieft. maar jy blyft even beus,[88]
En wilt noch niet. zo heeft jou vaartje lest gesprooken,[89]
Die 't heilik geren zag. kom, zie myn wyf eens kooken.
Zy heeft wat vleisch en spek gehangen over 't vier,
En worsten, lest gestopt deur zinnelyke Knier,[92]
Ons buurwyf: z'is zoo net. jy hoeft niet vies te wezen.
Het is geen druipneus, neen, dat hebje niet te vreezen.
Noch heb ik reistenbry, bestrooit met pypkaneel
En suiker. ô, die kost glyt zachjes deur de keel!
Ik zal ook hering, pas gezouten, op doen maaken,[97]
Spekvet en dik van rug. daar zal ons bier op smaaken.
Terwijl de gryzert het gezelschap noodt, en praat,
[+]En op zyn maaltydt stoft, komt bestemoer op straat[100]
Van 't vier gelopen, met een van haar dochters zoonen.
Het zweet droop langs haar neus en ingevalle koonen.
Zy hadt een schuimspaan in haar maagre vuist gevat.
De hemdtsmou, opgeschort tot aan de schouders, zat
Met spelden vast gehecht. zy noodde, bly van zinnen,
[+]'t Gezelschap in haar huis. dat tradt verheugdt naar binnen.

[+]*Beste moer komt ook te voorschyn*.

[+]*De kermis gasten gaan naar binnen*.

80 *volk:* (hier zoveel als) verwanten en vrienden; *kermisharst:* stuk vlees, bewaard om op de kermis gebraden (geharst) te worden.
81 *paterstuk:* 'Vierkant stuk vleesch van een koe gesneden half de rib en ruggegraat en omtrent 1 1/2 dM. lang en breed' (*WNT* in voce); dit deel gold als zeer smakelijk; *gezojen:* (hier:) gebraden.
82 *Melkertbuur:* evenals 'Melker(d)' gebruikt als 'sprekende' eigennaam in bucolische poëzie.
83 *met:* tegelijk met; *opgebragt:* (lett. opgevoed, hier:) opgegroeid.
85 *moertje:* vrouwtje, meisje.
87 *heilik:* (Hollandse vorm voor) huwelijk.
88 *linker:* kerel; *beus:* lett. boos; afkerig, onwillig.
89 (ook in 92) *lest:* onlangs.
92 *zinnelyke:* zindelijke.
97 *op doen maaken:* doen gereedmaken.
100 *bestemoer:* grootmoeder.

En ik ging voort, om al de kermisvreugdt te zien,
En 't geen 'er buiten of in 't jongkspel zou geschiên.[108]
Terwyl ik wandel, door nieuwsgierigheidt gedreven,
Zie ik van verre in 't dorp twee goochelaars, verheven[110]
Op hunne ladders staan, die rustende aan den muur,
Het volk vermaaken by 't gezwets met kuur op kuur.[112]
[+]De kinkel grynst en houdt zyn oor en mondt wyt open.[113]
Hy schatert, juicht en zwelt, terwyl zy windt verkoopen.[113-14114]
De tandelooze best, die lang aan 't fleresyn[115]
Noch onlangs lag te bedde, en kromp van smert en pyn,
Vergeet haar leet. dit spel kan haaren geest bekooren.
Zy grinnikt in haar vuist en meesmuilt onder 't hooren.[118]
Zo werken ydle klap en potsen in 't gemeen[119]
Veel meer op 't hart van 't volk, dan welgezoute reên[120]
En stichtent onderhoud: als Heeroom eertydts leerde,[121]
Toen hy de kermisvreugdt verfoeide en 't feest blameerde.
[+]Daar kreeg ik by geval de kaatsbaan in myn oog.
D'een boog en kromde 't lyf. een ander hygde en vloog
Zyn eige schaduw na, en kruiste heene en weder.[124-25]
De kaatsbal ryst om hoog, en daalt weêr schielyk neder.[126]
Maar weinig denkt de jeugdt, by 't vliegen van den bal,
Hoe dat haar leven strekt een speeltuig van 't geval,[128]

[+]De boeren gaapen naar de potsen der goochelaaren.

[+]De Kaatsbaan.

108 *'t jongkspel:* ‘in Holland en Utrecht - voorheen - de naam voor eene vroolijke bijeenkomst, met muziek en dans, van jonge menschen van beiderlei geslacht, t.w. met de kermis in de herberg, ... danspartij’ (*WNT* VII, 391-92).
110 *verheven:* hoog.
112 *kuur:* kunststukje, toer, malle streek.
113 *kinkel:* enkelvoud voor meervoud; vgl. de kanttekening.
113-14 Rotgans tekent hier het type van de domme boer die zich gemakkelijk voor de gek laat houden, vgl. Bredero in de *Klucht van de Koe*.
114 *zwelt:* nl. van verbazing.
115 *best:* verkorte vorm van bestemoer, grootmoedertje, oud vrouwtje; *fleresyn:* jicht, reumatiek.
118 *meesmuilt:* lacht stilletjes, glimlacht.
119 *ydle klap:* zinledige praat.
120 *welgezoute reên:* degelijke verstandige taal.
121 *stichtent:* het geloof opbouwend, stichtelijk; *Heeroom:* de pastoor (echter soms ook in toepassing op geestelijke i.h.a., Rotgans kan derhalve een protestants geestelijke bedoelen).
124-25 Rotgans tekent hier scherp twee soorten spelers: een statisch en een zeer beweeglijk type.
126 bij het kaatsen wordt de bal zo snel mogelijk heen en weer gespeeld.
128 *strekt:* dient als; *geval:* toeval, synoniem van *geluk* in vs. 129.

Een kaatsbal van 't geluk. maar zangster staak uw preeken.[129]
Een ander stoor' de vreugdt, en geessel' de gebreken.
[+131]Daar zag ik op den grondt een ry van kegels staan.
Men wedt. men schreeuwt, en werpt de munten door de baan. [+]*De Keilbaan*.
De jongen schudt zyn beurs, en spilt de zilvre schyven,
Zo lang vergadert met zyn meesters vee te dryven.
De knoopen, uit de broek getrokken, en van 't hemt:[135]
't Is al verloren. Goôn! hoe is zyn hart beklemt!
[+]Hier blinkt de kermiskraam, verrykt met beugeltassen[137]
En sleutelreeksen, die de boeremeisjes passen;[138] [+]*De kermiskraamen*.
Want bouman hadt haar huur voor 't gansche jaar betaalt.[139]
Elk zoekt haar gading by de koopvrou, en verdwaalt
Schier in haar keur, door al 't verschiet van koopmanschappen.[141]
D'een dingt een voorschoot, en een ander stof tot kappen.[142]
Men toetst de goude bel, en Dibbrig koopt een paar.[143]
Maar bruine Wyburg steekt een blanke naaldt in 't haar.[144]
En Teuntje, meest gekapt met strikken aan haar ooren,[145]
Zoekt naar een stelsel, om heur vryer te bekooren.[146]
Daar komt een boerezeun, geslopen uit een hoek,
De meidt verrassen met een zoeten kermiskoek.[148]
[+]Gins rookt de wafelkraam, daar Jaap en bleeke Styntje
[+]*De wafelkraam*.

129 *zangster:* kermismuze, die verondersteld wordt de dichter over de kermis te voeren; hier voor de eerste maal tot de orde geroepen.
131 (in de marge) *Keilbaan:* kegelbaan.
135 *knoopen:* van zilver immers, vgl. vs. 49.
137 *kermiskraam:* enkelvoud voor meervoud, vgl. de kanttekening.
138 *passen:* te pas komen.
139 *bouman:* de boer.
141 *keur:* keus; *door al 't verschiet* enz.: door de onoverzienbare hoeveelheid uitgestalde koopwaar.
142 *dingt:* biedt op; *voorschoot:* schort.
143 *toetst:* keurt; *bel:* oorbel; *Dibbrig:* Friese meisjesnaam (ook bij Bredero meermalen gebezigd).
144 *bruine:* donkere; zal, gezien de rest van de versregel, wel betrekking hebben op de kleur van het haar; *blanke:* blinkende.
145 *meest:* meestal.
146 *stelsel:* stel (nl. strikken).
148 *De meidt:* Teuntje uit vs. 145; het meisje is verrast door de uit het geschenk blijkende liefde van de boerezoon; *een zoeten kermiskoek:* grote fraai bewerkte koek, dienende als ongeschreven minnebrief, door het meisje bewaard tot een bepaald moment, waarop de vrijer om antwoord kwam; kreeg hij zijn deel van het gebak, dan kon hij van het jawoord verzekerd zijn.

Vast smullen zy aan zy, besloten door 't gordyntje.[150]
Hy veegt de boter van haar lippen met een kus,
En vat haar in den arm. maar 't meisje zeit: sus, sus;
Bedwing jou, lieve Jaap, aars gaat myn eer verloren.[153]
Wacht tot wy zyn alleen: de bakster mogt ons hooren.
[+]Wat verder kruist een vent bestoven langs de straat.[155]
Hy vloekt, hy dreigt, hy scheldt, en slingert daar hy gaat.
Toen riep'er een: staa ruim! die kerel is beschonken![157]
Wel hoe veel vaanen heeft die biervlieg wel gedronken,[158]
Of mutsjes brandewyn? staa, sprak een jongen, blyf[159]
Wat achter, heerschap, of hy valt ons beide op 't lyf.[160]
Ik ken dat gulzig zwyn. 't Is Jasper met de kuiten,
De weerdt in d'Uilevlucht, een herberg, daar de guiten[162]
En luie bedelaars vergaâren in den nacht.
Daar wordt gestolen goedt door dieven t'huis gebragt,
En van zyn wyf verkocht: gelyk de buuren zeggen.[165]
Indien men dezen quant deê op de pynbank leggen:
Wat zou hy klappen! 't is de grootste guit van 't landt.[167]
Hier zweeg de jongen. en toen zag ik aan den wandt[168]
Een andren dronkert staan, verbleekt en dootsch van kaaken.
Ik vreesde dat die vent zyn darmen uit zou braaken.
Geen brandtspuit loost zo snel het water, als de maag[171]
Het ingezwolgen nat. dit beurt vast alle daag,[172]

[+]*Dronke boeren*.

150 *Vast:* twee mogelijkheden: (1) geeft duratief aspect aan, dus ‘zitten te smullen’, (2) betekent ‘reeds’, in welk geval bedoeld is dat dit paartje vóór is op het tweetal dat in de vss. 145-48 is getekend.
153 *aars:* anders.
155 *bestoven:* dronken.
157 *staa ruim:* maak ruim baan.
158 *vaanen:* porties bier, één vaan bevat twee kannen (vgl. Stoett, uitg. Moortje, Zutfen, 1931, blz. 131); *biervlieg:* bierdrinker.
159 *mutsjes:* aanduiding van kwantum brandewijn (1 mutsje = 1 1/2 dl.).
160 *heerschap:* mijnheer (*WNT* VI, 381: ‘Als titel, bij het aanspreken van iemand die boven den spreker staat, dien men voornamer acht, of aan wien men ondergeschikt is’).
162 *in d'Uilevlucht:* de uitdrukking ‘in de uilenvlucht’ betekent in de avondschemering; de naam van de herberg bevat een indicatie van de duistere praktijken die er beoefend worden; *guiten:* boeven, landlopers.
165 *van:* door; *wyf:* vrouw (zonder de ongunstige gevoelswaarde van thans).
167 *klappen:* praten.
168 *wandt:* muur.
171 met de vergelijking imiteert Rotgans op burleske wijze de epische stijl.
172 *vast:* telkens weer (of: bijna?).

+Zei 't wyf, dat by hem stondt. ei wilt myn klagten hooren.
Hebt deernis met myn ramp. och arm! ik gaa verlooren,[174] +*Klagt van een vrou*.
En raak in arremoe met zulk een dronken bloedt.[175]
Zyn onverzaadtbre keel verzwelgt vast al myn goedt.[176]
Hy heeft, niet lang geleên, een zilvre bel verdronken[177]
Van Pietje, 't jongste kindt, hem deur zyn peet geschonken.[178]
En Aaltjes pillegift was haast deur 't gat gelapt:[179]
Daar hadt de weerdt al voor zes gulden op getapt.
Ik heb hem weêr gelost, en in myn kas geslooten.[181]
Zo zuipt hy dag op dag; en 't heeft my lang verdrooten.
Myn kinders kryten t'huis van honger, slap en flaau.
Toen quam een ander zwyn. de straat viel hem te naau.
Zyn huisvrou schraagde met haar arm zyn zwakke leden,
En brogt hem geren 't huis. hy luistert naar geen reden,[186]
Maar hoont den dienst en zorg door schelden, vloekt de trou,[187]
En loont met dreigen zelfs de noodthulp van zyn vrou.
+Wat werkt de drank in 't volk al kluchtige gebaarden![189]
Hoe kan een reedlyk hart door dronkenschap ontaarden! +*Aanmerkinge over de*
Wat brengt zy vruchten voort, verscheide van natuur![191] *dronkenschap*.
Zy slypt de wapens voor de gramschap; stookt een vuur
Van twist en tweedragt in de menschelyke zinnen.

174 *ramp:* ellende.
175 *bloedt:* sukkel (of eenvoudig: man).
176 *vast:* onophoudelijk.
177 *verdronken:* aan de drank verspild.
178 *peet:* peettante of peetoom; het woord *peet* betekent oorspr. degene die een kind ten doop houdt, vervolgens ook getuige bij de doop, en wordt voorts toegepast op het familielid naar wie men vernoemd is, in het bijzonder met betrekking tot vrouwen (peettante, petemoei); bij uitbreiding ook: tante i.h.a., vooral bejaarde tante, dikwijls als titel zonder lidwoord met de naam verbonden; tenslotte soms ook: oude vrouw, grootmoeder. Men vergelijke vele plaatsen uit de *Boerekermis*.
179 *pillegift:* doopgeschenk; *was haast deur 't gat gelapt:* zou weldra verteerd zijn (*gat = anus,* vgl. Balth. Huydecoper, vert. van *Horatius' Brieven,* A'dam 1726, blz. 135: ‘Menius, al zijn goedje... door de billen gelapt hebbende...’).
181 *gelost:* losgekocht; *kas:* kast.
186 *reden:* verstandige taal.
187 *de trou:* (1) de trouw die zijn vrouw hem betoont (vgl. *dienst* in dezelfde regel), (2) het huwelijk.
189 *'t volk:* de mensen; *kluchtige gebaarden:* wonderlijke, zonderlinge gebaren, gedragingen.
191 *verscheide van natuur:* onderscheiden van, afwijkende van de natuur, d.i. het met de natuur gegeven en bedoelde normale mens-zijn-in-redelijkheid.

Z'ontsluit het hart, en laat de vuile driften binnen.
Zy spreidt de lustkoets voor d'onkuischeit, die de ziel[195]
[+]En 't lichaam smet. gelyk een roerelooze kiel,
Door stormen op de zee geslingert heen en weder,
Dan aan de wolken ryst, of stort ten afgrondt neder,
Totze eindlyk, op een klip geslingert, barst van een:
[+]Zo kruist een dronkert op de golven hier beneên,
Tot zyn verzwakte kiel, ontbloot van 't roer der reden,[201]
Op bank of klip vergaat van ongebonde zeden.[189-202]
Maar, kermiszangster, tree niet verder in 't moraal.
[+]Die ernst voegt by geen boert. blyf by uw oude taal.[204]
Want Momus, juffer, zal die dwaling niet verschoonen.[205]
Hoe durftge in 't kermispak u zelf zo statig toonen?[206]
(Dat zal de schimper u toebyten) zo gy 't quaadt
Wilt heeklen, steek uw leên in zediger gewaadt.[208]
Verwerp de haneveer en bonte kermislappen.[209]
Bedek uw lyf met zwart, uw hoofdt met floersche kappen.[210]
Tree zoo den preekstoel op, en geessel daar, en wraak
De feilen van het volk. maar weder tot de zaak.
[+]Daar staan twee jonge maats. elk heeft wat raars te kyken.[213]
D'een draait een poppekas, waar in de beelden pryken[214]
Van weitsche juffers, naar den niewen zwier gehult,[215]
En groote hanssen, mooi geschildert en vergult.
De tweede toont een Haan, van hoogmoedt opgeblaazen,

[+]Gelykenis van een roerloos schip:

[+]waar by de dronkert vergeleken wordt.

[+]Berisping over deze uitweidinge.

[+]Twee jonges lopen met beeldekassen.

195 *lustkoets:* vgl. de betekenis van ‘koets’ = bed.
201 *der reden:* van de rede, het gezond verstand.
189-202 vgl. voor deze excursie de Inleiding; vs. 189 is geïnspireerd door Horatius' ‘Quid non ebrietas designat’ (= wat haalt dronkenschap al niet uit), *Epistulae* I, 5.
204 *boert:* scherts.
205 *Momus:* god van spot en kritiek; Rotgans denkt hier aan onbillijke muggenziftende kritici.
206 *statig:* plechtig, stemmig, ingetogen.
208 *zediger:* ingetogener.
209 de kermismuze heeft haar kledij, nogal clownesk, natuurlijk geheel aan haar functie aangepast.
210 *floersche kappen:* kappen van floers gemaakt, d.i. een dunne (zwarte) stof, vooral voor rouwkleding gebezigd.
213 *raars:* zeldzaams, bijzonders.
214 *poppekas:* ‘draaikast, waarin op een draaiende schijf geplaatste figuren bij het draaien een voor een voorbij het kijkgat komen’ (*WNT* XII, 3462).
215 *zwier:* mode.

[+]Die met een Arendt twist, en op zyn spys komt aazen.
Hy hadt alrede een deel gedragen in zyn nest:
Maar d'Arendt komt op 't mat, door wraakzucht aapgeprest,[220]
En stoort den vogel met zijn trouwe Hulpgenooten.
Zy vliegen in zyn kam, en plukken en ontblooten
Hem van zyn veeren, tot hy moedloos hene vlucht,
En by zyn hennen om 't verlies der pluimen zucht.[217-24]
Dit kon men op de straat voor weinig geldt aanschouwen.
En ik bezag dit spel, daar jongens, mans en vrouwen
Toeschooten: want de knaap riep luitkeels by de schaar:
Kykt, vrienden, kykt, 't is mooi, fraai, kurieus en raar.[228]
[+]Hier veilt een bestemoêr, gekapt met zwarte doeken,
Met een tramblant geluit, 't banket van olikoeken.[230]
Haar neus druipt in 't gebak. zy ziet 'er grimmig uit.
Men telt de jaaren uit de ploojen van haar huidt.
De krukken rusten op de tafel naast haar voeten.
Z'oreert voor burgers, voor geboerte, en groene knoeten,[234]
Westfaalsche helden, dien de zeis verstrekt een speer,[235]
Grasridders onversaagt by 't zwaajen van 't geweer.[235-36236]
[+]Toen ging ik voort, en zag een groot getal van wyven,
En dacht, laat hooren wat zy klappen en bedryven.[238]
Zy zaten zy aan zy in 't kermiskleedt op straat.
Een oude labbekak begon aldus de praat.[240]
[+]Wat hoormen al! gaat Koen met Fytje Krelis trouwen?
Och, ik beklaag de meidt, en 't heilik zal heur rouwen.
Foei! 't is een schantvlek van heur eerelyk geslagt.[243]

[+]*Daar wordt gen Haan vertoont die door een Arendt en zyne hulpgenooten ontpluimt wordt*.

[+]*Een oudt besje met olikoeken*.

[+]*Klappende wyven*.

[+]*Een oude praatmoêr maakt een begin met het huwlyk van Koenraat en Fytje Krelis*.

220 *'t mat:* ‘kooi of schutting van mat- of vlechtwerk, waarbinnen men hanen laat vechten; hanenmat’ (*WNT* IX, 299-300).
217-24 allegorische voorstellingen van momenten uit de Spaanse successieoorlog: de *Haan* is de Franse koning, Lodewijk XIV, de *Arendt* de Duitse keizer; de eerste had zich meester gemaakt van keizerlijk grondgebied (vs. 219), maar de keizer brengt, geholpen door Engeland en de Republiek (de *Hulpgenooten*), hem in de jaren 1704-08 ernstige nederlagen toe; vgl. ook vss. 1145-50.
228 *raar:* zeldzaam.
230 *tramblant:* beverig.
234 *burgers:* er zijn, zoals gebruikelijk ook stadsmensen onder de kermisgangers; *groene knoeten:* in 't groen geklede Duitsers, met name uit Westfalen (knoet was een verachtelijke benaming voor deze lieden, die voor dom en lomp gehouden werden); blijkens de volgende regels verhuurden ze zich in het seizoen aan de boeren: zgn. hannekemaaiers.
235 *verstrekt:* dient als.
235-36 burleske epische omschrijving van grove boerentypen.
236 *geweer:* wapen.
238 *klappen:* praten, kletsen.
240 *labbekak:* roddelaarster.
243 *een schantvlek:* doordat Fytje trouwt met iemand van laag allooi; *eerelyk:* eervol, te goeder naam en faam bekend staand.

Hoe wierdt heur bestevaar deur 't gansche dorp geacht![244]
Hoe is d'oprechtigheit in al zyn doen gebleeken!
Daar weten d'ouwe liên noch daaglyks af te spreeken.[246]
Ik heb heur moertje zelf, peet Wyburg, lang gekent.[247]
Dat was een deugtzaam wyf, mildadig zonder endt.
Zy liet het gansche jaar van slechte luitjes spinnen,[249]
En schonk wel ruim de helft aan arme huisgezinnen.[250]
Hoe vreedtzaam was zy! en de vrientschap was heur les.
Maar 't volk van Koenraat sprak niet anders dan op 't mes.[252]
Daar was geen kermis, of men zag'er bei zyn oomen
En vaâr, schoon lang getrout, met lichte veugels komen.[254]
Daar hing men bal en mes baldadig veur de kroeg.[255]
En hoe zich Koenraat in zyn eerste heilik droeg,
Is elk genoeg bekent. wat most die vrou verdraagen!
Hoe wierdt die arme sloof mishandelt en geslaagen!
Hoe zag z'er uit op 't lest! hoe mager! zulk een man
Te trouwen, slechte Fy! och arm! wat gaat jou an![260]
Hy is een kaale neet, en jy quamt van de ryken.
Je zult van 't hoogste huis jou leet niet over kyken.
Hier zweegze: en ieder zei haar mening met een woordt
Op Fytjes trou. en straks voer dus de snapster voort.[264]
[+]Hoe draaigat ryke Joost uit grootsheit langs de wegen![265]
Ik denk wel hondertmaal: hy zal de steenen veegen,

[+]*Zy berispt de grootsheit van Joost*.

244 *bestevaar:* grootvader.
246 *af:* van
247 *peet Wyburg:* tante Wyburg, vgl. de aant. bij vs. 178; *Wyburg* is een voornaam; *peet* is hier aanduiding van een vrouw op gevorderde leeftijd, overigens niet door een familielid gebezigd.
249 *van:* door; *slechte:* eenvoudige, onaanzienlijke.
250 wat ze tegen beloning liet spinnen deelde ze voor meer dan de helft weer aan arme gezinnen uit.
252 de familie van Koenraat bestond uit niets dan ruwe vechtersbazen die bij het minste met het mes klaarstonden.
254 *schoon lang getrout:* van getrouwde lieden was een intensieve deelneming aan het vermaak van de kermis blijkbaar ongewoon; *lichte veugels:* lichtzinnige gasten.
255 'het mes ophangen' was een uitdaging tot bekkesnijden, waarbij het erom ging zijn tegenstander een snee over het gezicht te geven (vgl. vss. 1347-48); het ophangen van de bal zal hier wel een soortgelijke uitdaging zijn.
260 *slechte:* onnozele, dwaze; *wat gaat jou an:* wat overkomt je.
264 *trou:* huwelijk; *straks:* onmiddellijk daarop.
265 *draaigat:* loopt met z'n achterste te draaien; 17e-eeuwse uitdrukking (draaiaarzen, draaibillen) voor verwaand lopen.

Steek maar een beuzem in zyn poort, dat is een man![267]
Jawel, hy heeft meer geldt als hy rejieren kan.[268]
Nou vroet hy daaglyks tot de kneukels in de schyven.[269]
Maar toen hy hier te landt quam op een strowis dryven,[270]
Toen was 't zoo breet niet met dien snoever, dat je 't weet.
Roel gaf hem 't eerste werk. hij leegde daar 't sekreet.[272]
Voorts liep hy dagelyks wat schoojen by de huizen.
Hy brogt wat meê de poep, 't is waar, maar 't waren luizen.[274]
Doch ik misgun den man 't geluk niet, zeker neen.
't Is pryslyk dat men raakt deur arbeidt op de been.
Hy quam zyn eieren by Kniertje zacht te leggen.[277]
Hy is ook zuinig en heel werkzaam, moet ik zeggen.
Maar al die hovaardy steekt iedereen in 't oog.
Myn besje zei altydt! haal nooit jou zeil te hoog.[280]
De windt van veurspoedt kan haast draajen hier beneden.
O, 't is een mooje spreuk! dat zeggen steunt op reden:[282]
Denk wie je bent geweest. dat komt kan ook vergaan.
't Geluk, zei Pete Griet, staat op een gladde baan:[284]
't Ontglyt ons eer men 't denkt. gelyk men ziet gebeuren.
Maar veul zyn oorzaak dat ze namaals moeten treuren.[286]
Men gaat deur hovaardy ver boven 't kappetaal.
Ja wel, die hovaardy maakt menig arm en kaal.
[+]Zie Weintje Floris maar. dat was een vrou der vrouwen!
Het heugtme dat ik heur met Robbert buur zag trouwen.
Wat hadt dat paar bekyks! het gansche dorp liep uit.
Dat was een stasie, kindt! dat was een weitsche bruidt!

[+]*Weintje Floris trout prachtig,*

267 als je maar een bezem in z'n achterste steekt: stereotiepe uitdrukking in de kluchten (vgl. Stoett, uitg. *Moortje,* Zutfen, 1931, blz. 150).
268 *rejieren:* lett. regeren, dus: beheren; de opmerking in *WNT* XII, 1204: 'De vormen *rejieren, reijeeren* bij Rotgans (1708) komen wellicht voor rekening van zijn frieschen uitgever' zou ik niet voor mijn rekening durven nemen; het *WNT* stelt ook de mogelijkheid, dat de spelling aanwijzing kan zijn voor een Franse uitspraak van de *g*.
269 *tot de kneukels:* met zijn hele vingers: *schyven:* geldstukken.
270 *quam op een strowis dryven:* zonder enig bezit zich vestigde.
272 *'t sekreet:* de plee.
274 *poep:* scheldnaam voor Duitsers, Westfaler, hannekemaaier.
277 hij vond een goed onderkomen bij Kniertje (en deed een goed huwelijk met haar?: vgl. *WNT* III, 3973).
280 *besje:* grootje.
282 *reden:* gezond inzicht.
284 *Pete Griet:* vgl. de aant. bij vs. 178.
286 velen veroorzaken hun eigen financiële ontreddering.

Dat was een bruiloft! wel, ik meen dat zy daar brasten![293]
Men schonk mooi franschen wyn met suiker veur de gasten.[294]
Het bier was ongezont. die drank haart in de keel.[295]
En toenze kraamde quam men driemaal op kandeel.[296]
En Lysje moêr kreeg mooi een jak met wye mouwen.[297]
Hoe tradt die kraamheer om zyn kindt ten doop te houwen!
Maar wie de vader was, daar sprak men kluchtig af.
Nou dat's wel meer gebeurt. de man leit al in 't graf.
[+]Hoe kostlyk hielt men huis met smullen en trakteeren![301]
De kinders gingen weitsch en deftig in de kleeren.
Maar toen de smulpaap sturf, was al de poen verquist;
En Weintje lei heel knap de sleutels op de kist.[304]
Nou is heur armoe met geen tongen uit te spreeken.
[+]Maar Niesje Jaspers wist het beter te besteeken.[306]
Heur man hadt schulden, en lag lang heel ziek te bedt.
Zy kreeg de vonken in de neus, en pakte net[308]
Den besten aap by een by ontydt en by nachten;[309]
En brogt al 't zilverwerk by vrienden, die heur wachten,[310]
En wol en linnen, want zy was wel onderleit,[311]
En koper, tin, en geldt, en al, in 't kort gezeit.
Jan Rombouts gaf den geest, maar lag pas onder d'aarde:
Of elk quam om zyn geldt. wat vondt men? niets van waarde:

[+]houdt kostlyk huis, maar vervalt in armoede:

[+]Daar Niesje Jaspers door 't vervoeren van haar beste goedt, zorg voor draagt.

293 *ik meen:* (ter bevestiging, dus zoiets als:) ik verzeker je.
294 *mooi:* (hier:) royaal.
295 *haart:* geeft een branderig gevoel.
296 *kandeel:* warme drank, gemaakt van wijn (ook bier, vleesnat, melk) met eieren en suiker, gekruid met kaneel; werd in Holland aan de bezoeksters van de kraamvrouw geschonken.
297 *Lysje moêr:* de moeder van de kraamvrouw, de baker (?); *mooi:* op een voordelige, gemakkelijke manier; *jak:* kledingstuk (lijfje) der vrouwen in de 16e en 17e eeuw.
301 *kluchtig:* schertsend; *af:* van.
304 'de sleutel op de kist leggen' betekent 'afstand doen van den boedel van een overledene, ten einde niet aansprakelijk te zijn voor zijn schulden' (*WNT* XIV, 1700); *knap:* vlug, of: handig.
306 *te besteeken:* te regelen, klaar te spelen (meestal in ongunstige zin).
308 *kreeg vonken in de neus:* kreeg het in de gaten, nl. dat haar man heel wat schulden zou achterlaten; *net:* zorgvuldig.
309 *Den besten aap:* het waardevolste bezit.
310 *die heur wachten:* die haar opwachtten (en dus welbewust aan het bedrog meewerkten).
311 *wel onderleit:* goed van kleren voorzien.

Een oude bank en stoel, een aarde pot of kan,
Een kas, maar zonder goedt: en Nies wist nergens van.[316]
Zy wierdt niet eens beschaamt; ja dorst wel prezenteeren,
Dat zy het veur 't gerecht met eeden wou bezweeren.
Zo ging de kredeteur van 't sterfhuis vol van rou.[319]
En Nies zit warm en zacht, ja blyft een ryke vrou.
Noch durft zy onbeschaamt by ieder 't hoofdt op steeken,[321]
En elk braveeren, als zo dikmaals is gebleeken.[322]
Nou wordt ze weer gevryt. al benje schelm of dief,
Meinedig, hebje geldt, geen noodt, men heeft je lief.[323-24]
Maar, Metje Lammers, jy plagt steets wat nieuws te weeten.
't Is kermis; en jy suft. vertel ons wat sekreeten;[326]
Want jy komt overal. begin. ik heb gedaan.
Hier zweeg de labbekak, en dus ving d'ander aan:
[+]'k Was lest in 't naaste dorp, daar hoorde ik wondre dingen,
Waar van men deur het landt haast lietjes op zal zingen.[330] [+]*Een ander wyf begint*.
Gebuurtjes luistert vry met zinnen en verstandt:[331]
Daar gaat wat meer om dan de meulen hier te landt.[332]
[+]Je kent de dochter wel van Machtelt in de druiven,[333]
Aan deez' zy van de brug, by 't veerhuis, die de huiven[334] [+]*Historie van Klaartje,*
En spaansche kappen styft en opmaakt naar den zwier;[335]
[+]Men noemtze mooje Klaar. ô 't is een lebbig dier![336]
Wat heeft dat meisje van de buurt al quaadt gesproken! [+]*een mooi, maar quaadt*
Peet Lysbet, zeize, liet te veul heur schoorsteen rooken,[338] *spreekent meisje:*
En zou heur schone goedt versmullen, ging 't zo voort.[339]

316 *kas:* kast.
319 *vol van rou:* vol verdriet (men lette op de dubbelzinnigheid!).
321 *Noch:* toch, daarenboven.
322 *braveeren:* tarten.
323-24 Vgl. *Spaansche Brabander,* vss. 1074-85.
326 *suft:* zit te soezen, zonder in aktie te komen; *sekreeten:* geheimen.
330 *deur het landt:* het (hele) land door; *op zal zingen:* aan zal heffen.
331 *met zinnen en verstandt:* met grote opmerkzaamheid.
332 er gaat heel wat meer om dan men zelf ervaart in zijn eigen wereldje: mogelijk een toespeling op erotische zaken, vgl. Asselijn, *Jan Klaaz,* vs. 722 (zie deeltje 8 in de serie Tekst en Toelichting).
333 *in de druiven:* wonende in een huis met een uithangbord of een gevelsteen waarop druiven zijn afgebeeld.
334 *huiven:* kappen.
335 *spaansche kappen:* bepaalde soort kragen (? vgl. *WNT* VII, 1412); *zwier:* mode.
336 *lebbig:* bits, onvriendelijk; *dier:* meisje.
338 *Peet Lysbet:* vgl. de aant. bij vs. 178; *rooken:* nl. om lekkers te koken of te bakken.
339 *heur schone goedt:* haar bezit.

Maar 't is een zuinig wyf, gebuurtjes, als men hoort.
Dan ging Jans Franken al te veul deur 't dorp spansseren[341]
Met vryers, al te weitsch en zwierig in de kleeren.
Daar zaten dagelyks de steêlien op den vloer:[343]
En die verkering lei nooit op een goeje moer.[344]
Maar 't is een zedig kindt: daar weet ik van te spreeken;[345]
Die al heur handel ken. zyn dat geen vuile streeken?[346]
Maai Goverts hadt heur zeun te dertel opgebragt:[347]
Hy ging niet naar zyn staat, en wierdt van elk belacht.[348]
Men zag hem sondags met een kleedt van laken praalen.
Maar 't was te borg gehaalt, en stondt noch te betaalen.
Hoe loog dat kleuter! want die vrou, veur ryk vermaardt,[351]
Heeft landt en zandt genoeg, en stookt heur eigen haardt.[352]
Dan wou Kees Koene steets de hoogste woorden voeren,
En 't al rejieren in het rechthuis van de boeren:[354]
Maar 't was windtbuil, en de grootste zot van 't landt.[355]
Hoor, hoe zy oordeelt: want de man heeft veul verstandt.
In 't kort, zy wist van elk wat leugens te stoffeeren,[357]
En niemant quam in 't huis, of liet'er van zyn veeren.
[+]Hoe heilig scheenze in al heur handel en heur werk;
En sondags zatze veur den preekstoel in de kerk.
Dat miste nimmermeer: men zou de passie leezen,
Zo zundig zatze daar, uit heur getrokken wezen.[361-62]
En wierdt'er 't quaadt bestraft, dan lietze zucht op zucht.
Ja wel, wat gaat'er om, gebuurtjes! 't is een klucht,

[+]*Haar schynheiligheit*.

341 *spansseren:* wandelen.
343 *steêlien:* mensen uit de stad.
344 *verkering:* omgang; *lei nooit op een goeje moer:* kon nooit op een goede grond slag rusten (vgl. *WNT* IX, 963), deugde niet.
345 *zedig:* ingetogen, fatsoenlijk.
346 *handel:* doen en laten.
347 *dertel:* weelderig, boven zijn stand; *opgebragt:* opgevoed.
348 *staat:* stand.
351 *dat kleuter:* dat kind (benaming voor meisje van huwbare leeftijd, min of meer spottend gebezigd).
352 *landt en zandt:* lett. bebouwde en onbebouwde grond, ook i.h.a.: bezittingen; *stookt heur eigen haardt:* is van niemand afhankelijk.
354 *'t al rejieren:* in alles de baas spelen (vgl. de aant. bij vs. 268: het *WNT* t.a.p. citeert deze en andere plaatsen steeds naar de tekst in de *Poëzy* van 1715).
355 *windtbuil:* leeghoofd.
357 *stoffeeren:* (hier:) fantaseren.
361-62 *men zou* enz.: ze zat daar zo berouwvol, dat het leek of de passie, het lijdens verhaal van Christus, op haar uitgerekte gezicht geschreven stond.

Als ik 't bedenk. zy las by nacht in 't evangeli,
Zo luitskeels dat het klonk. dit hoorde bruine Beli,[366]
Heur buurwyf, en noch meer, en 't wierdt daarom gedaan.[367]
't Zyn al geen koks die meest met lange messen gaan.[368]
En schyn bedriegt. dat zult gy hooren uit myn zeggen:
Als ik jou al 't bedryf van Klaar eens uit zal leggen.
Het was 'er kermis in dat dorp, niet lang geleên:
Dan komen daar de maats en meisjes ook by een,
By Floris Eenoog in 't gekroonde waterzootje.[373]
Hy vult de kannen met het bier gelekt in 't vlootje,[374]
De gansche week verschaalt. zo gierig is die vent.
Nou dat 's tot daarentoe. die zaak is elk bekent.
Ik weet'er ook wel meer, die juist niet zuiver tappen,
Maar dubbelt schryven, als de maats de schyven klappen.[378]
[+]Het was dan kerremis, gelyk ik heb gezeit,
Toen Klaar, na lang gevry, naar 't jongkspel wiert geleidt.[380]
Maar tot het danssen kon geen vryer heur beweegen.[381]
Dat was lichtveerdigheit, en stondt heur byster tegen.
Dies ging men boven op een kamer. manke Tryn[383]
De vrou van Floris, brogt een volle kruik met wyn,
En suiker en beschuit, om in de kom te brokken.
't Gaat wel, sprak Tryn, zo kan men ryke weerden fokken.[386]
Men lepelt beurt om beurt, en Jorden zingt een deun.
[+]In 't midden van de vreugdt verschynt een koopmans zeun:
Een ryke fokkert, mooi, en aangenaam van zeden:[389]
Een vryer welgemaakt van boven tot beneden.
Hy ziet de meisjes aan naaukeurig een voor een:

[+]Zy gaat op een kermis met een gezelschap in de herberg,

[+]daar een steetsche vryer verschynt,

366 *bruine:* bruinharige, donkerharige.
367 *noch meer:* nog anderen.
368 *meest:* meestal.
373 *waterzootje:* (in de naam van de herberg) in water gekookte en opgediste vis.
374 *vlootje:* klein plat tobbetje, onder het vat gezet om wat uit de kraan lekt op te vangen; vgl. Stoett, uitg. *Moortje,* Zutfen, 1931, blz. 36-37.
378 *dubbelt schryven:* het dubbele in rekening brengen; *de maats:* de jongens; *de schyven klappen:* met de geldstukken rinkelen.
380 *gevry:* aandringen; *'t jongkspel:* vgl. de aant. bij vs. 108.
381 *vryer:* jongeman, vrijgezel.
383 *Dies:* daarom.
386 *zo kan men ryke weerden fokken:* ter aanduiding van de voortreffelijkheid van wat er geconsumeerd wordt (en tegelijk een schertsende verwijzing naar het voordeel dat er voor de waard aan verbonden is).
389 *fokkert:* gebruikelijke aanduiding van een rijkaard; *aangenaam van zeden:* innemend van optreden, charmant.

[+]Maar Klaartje bovenal bevalt zyn oog alleen.
Want, ongeveinst gezeit, z'is mooi en jongk van jaaren. [+]*die zin in haar krygt,*
Men zou 'er zeker wel een zieke bruidt meê spaaren.[394]
Terwyl 't gezelschap woelt, en quinkeleert en lacht,[395]
En wyn met suiker slurpt, en speelt, verloopt de nacht.[396]
Men drinkt voor 't lest eens om. de meisjes willen scheiden.
De vryers staan gereet om heur naar huis te leiden.
De steetsche linker merkt dat elk zich vaardig toont,[399]
En afscheit neemt: hy volgt en ziet waar Klaartje woont.
Des morgens stondt hy op heel vroeg, en ging naar buiten,
En wachtte tot hy zag de meid heur deur ontsluiten:
Want Klaartje was ook vroeg gesprongen uit de kooi.
Zy viel niet af by daag, maar scheen hem even mooi.
[+]Hy sprak haar aan, en quam quansuis een bootschap maken.
Zy raakten aan de praat van velerhande zaaken. [+]*met haar aan de praat*
Het was een looze vos, op vryen afgerecht. *raakt,*
In 't kort het meisje kreeg behagen in den knecht.[408]
Zy hadt hem in den nacht al dikwils aan gekeeken,
Dat Jorden hadt gemerkt. wat hoeve ik meer te spreeken![410]
De moeder was van huis. de vryster wierdt bekoort.
Zy raakten 't samen eens. nou hoortmen, met een woordt,[412]
[+]Hoe dat heur veurschoot ryst. zyn dat geen vreemde maaren?[413]
En Klaartje zal in 't kort een kermispopje baaren.[414] [+]*en eindelyk met kindt maakt*
Maar is hy wech? vraagt Styn. hy is naar Amsterdam,
Wat vraagje, zegt de vrou, gegaan van waar hy quam.
Daar zal die snoeper met een ryke juffrou trouwen;[417]
En Machtelt Gaapstoks mag de koei en t' kalfje houwen.[418]

394 uitdrukking om een aantrekkelijk meisje aan te duiden: ‘men zou zich met haar kunnen behelpen als de bruid ziek is’, vgl. Stoett, uitg. *Moortje,* Zutfen, 1931, blz. 145.
395 *woelt:* drukte maakt; *quinkeleert:* vrolijk en luidruchtig zingt.
396 *speelt:* zich vermaakt.
399 *linker:* kerel, jongeman; *zich vaardig toont:* zich gereed maakt.
408 *knecht:* jongen.
410 *Dat:* wat, hetgeen.
412 *met een woordt:* kort gezegd.
413 *Hoe dat heur veurschoot ryst:* dat ze zwanger is; *maaren:* berichten.
414 *in 't kort:* binnenkort; *kermispopje:* tijdens de kermis bij een ongehuwde vrouw verwekt kind.
417 *snoeper:* in erotische zin.
418 *Gaapstoks:* vgl. dezelfde naam van Ritserts moeder in *Warenar,* vs. 1324; *de koei en 't kalfje houwen:* uitdrukking voor: blijven zitten met een ongehuwde moeder; vgl. in onze tijd nog de aanhef van Willem Elsschot, *De verlossing*.

Wat dunktje van dit spul, gebuurtjes? is 't niet raar?[419]
[+]De fynigheit bedriegt, zegt Styn ,dat 's al te waar.[420]
Ik ken 'er in ons dorp wel meer die 't al bedillen:
Maar 't is schynheiligheit. ik hou niet van die grillen.
[+]Zie Pleuntje Roemers eens: maar 't is een lichtekooi.
Dat bleek wel toenze kroop met styven Piet in 't hooi.
Die viesneus weet van elk wat wonders te vertellen.[425]
[+]Daar, zeize, gaat Maai Jans aan 't hoofdt met gouwe bellen.[426]
Maar vaartjes landtheer is een vryer. 't geldt heeft kracht[427]
Vooral op haar die zich vergaapen aan de pracht.[428]
Daar laat Griet Kryne weêr een rok van root scharlaken,
Een zye jak en schort, tot sondags kleeren, maaken,
Om mee te kerk te gaan, daar al de buurt meê spot.
Maar weetze niet, hoe dat heur grootvaâr ging bankrot?
Hy hadt zyn huis en landt zyn kindren opgedraagen.[433]
Daar zo veel kredeteurs, bedrogen, noch om klaagen.
Foei! 't is konsciensie werk. gaa liever slecht gekleedt,[435]
En leg jou schulden af, dat leerde my myn peet.[436]
Zo weet die viesneus op de gansche buurt te smaalen.
Zy quam lest aan myn huis. dat moet ik je verhaalen.
[+]'t Is zulk een fleemster: maar ze meent niet dat ze zeit.
Ik boende juist myn kas. jy mint de rendlykheit,[440]
Zo sprakze, Styntje Jans, dat weeten al jou buuren.
Jy hebt het altydt drok met schrobben, wasschen, schuuren.
Wat slyt jy beuzems af, en boenders in een jaar!
Hoe blinkt die tinnekas! dat 's helder! dat is klaar![444]
Men zou wel reistenbry opslurpen van jou vloertje.
Ik heb wel hondertmaal gesproken tot myn moertje,
Als ik voor by ons huis jou Neeltje school zag gaan:

[+]*Styntje Jans antwoordt,*

[+]*en vertelt van Pleuntje Roemers*.

[+]*Haar quaadt sprekentheit,*

[+]*flikkeflojery,*

419 *dit spul:* lett. dit spel; deze zaak; *raar:* zeldzaam, vreemd.
420 *fynigheit:* (overdreven) godsdienstigheid.
425 *viesneus:* die overal haar neus voor optrekt, bij wie niets goed is, muggenzifter.
426 *bellen:* oorbellen.
427 *vryer:* vrijgezel; er wordt dus gesuggereerd dat Maai Jans om der wille van haar verlangen naar een groots leven de landheer van haar vader, d.i. degene bij wie haar vader als pachter in dienst is, tracht te bekoren.
428 *haar:* hen.
433 *opgedraagen:* toevertrouwd, overgedragen (voor hij bankroet ging).
435 *konsciensie werk:* een zaak waar het geweten mee gemoeid is.
436 *peet:* peettante, of: grootmoeder.
440 *kas:* kast; *rendlykheit:* zindelijkheid.
444 *tinnekas:* de kast uit vs. 440, bestemd voor tinnen vaatwerk.

Dat kindt is altydt net! ei, zie die kap eens staan!
Men vindt aan 't gansche lyf geen vlak aan al heur kleeren.
+Maar neemt het kindt wat toe? het moet de vraagen leeren,[450]
En leezen in de schrift. dat is een nodig werk:[451] +*en schyndeugdt*.
En sondags luistren, maar niet speelen, in de kerk.
Toen dacht ik by my zelf. hadt jy de schrift geleezen,
Gelyk 't betaamt, myn kindt, jy zout zo rits niet weezen,[454]
Noch, onder schyn van deugdt, jou eerelozen lust
Met Pieter pleegen, die jou dikmaals heeft gekust.
Maar zit wat, voerze voort, ik moet wat met jou praaten.
Wat is de jeugdt in 't dorp al stout en uitgelaaten![458]
Hoe vloeken dagelyks de jonges op de straat!
Wat gaat 'er om, Styn Jans! men hoort 'er niet als quaadt.
Hoe heerscht de dronkenschap in vrouwen en in mannen!
Hoe zwelgt men 't ouwe bier uit kroezen en uit kannen!
De kroeg zit daaglyks vol. de kerk is altydt leeg.
Men spot met deugtzaam volk. als ik dit overweeg,
Dan moet ik kryten om de boosheidt van de menschen.
Men kent geen liefde, daar de vroomen zo naar wenschen.
Wat hoort men in de buurt al schelden en gekyf!
Kees Langkhaar duvelt vast, en Jorden slaat zyn wyf.[468]
Men ziet de meisjes hier als lichte koojen loopen,
Die veur een sleutelreeks heur eerbaatheit verkoopen,
En poppen na de markt met lichte maats in steê.[471]
En Lys verdrinkt heur geldt in koffi en in tee;[472]
Terwyl heur kinders in 't schapraay geen eeten vinden,
Maar kryten om een stuk by iemant van de vrinden.[474]
Al wat heur man verdient by dagen en by nacht,
Wordt in dat tuig verteert, en gulzig deurgebragt.
Zy doet het niet alleen, maar noodt meer andre wyven,
Al' koffisnoepsters die tot 's avondts by heur blyven.

450 *neemt het kindt wat toe:* gaat het kind vooruit op school; *de vraagen:* nl. uit de catechismus, die op school onderwezen wordt.
451 *de schrift:* de Heilige Schrift.
454 *rits:* wellustig.
458 *stout:* brutaal, driest; *uitgelaten:* met ongunstiger gevoelswaarde dan thans.
468 *duvelt:* raast en tiert (vgl. vs. 467); *vast:* onophoudelijk.
471 *poppen:* seksuele omgang hebben; *lichte:* lichtzinnige; *in steê:* in de stad (waar de markt gehouden wordt).
472 *in koffi en in tee:* in die jaren nog betrekkelijke nieuwigheden.
't schapraay: de etenskast.
474 *een stuk:* een brok eten; *vrinden:* familieleden.

En wordt de maag verzwakt, deur 't water dat men drinkt,
Dan haalt men wat anys, daar 't gansche huis af stinkt,[480]
Lavas, of brandewyn, om weer wat kracht te geeven.[481]
Zo heeft die labbekak ons gansche dorp beschreeven.[482]
[+]Wat dunkt je nou van Pleun? zy zei me noch al meer,
Dat ik vergeeten heb. 't hoofdt deê m'er al van zeer.[484]
Hier zweeg Styn, en begon eens helder op te zingen.[485]
Toen zag ik door den hoop een jeugdig wyfje dringen.
Zy zag zo roodt om 't hoofd, gelyk een hanekam.
Zy dreigde met de vuist, en scheen geweldig gram.
[+]Wat hebje van die meidt en op heur doen te zeggen?
Ik zal dat vuurtje jou meer dan aan de scheenen leggen.[490]
Zo sprakze; dat je zegt is leugen en niet waar.
Ik zie je kent me niet. Pleun Roemers is myn snaar.[492]
Ik woon in steê, en kom eens met de kermis over.
Verstaje 't zwarte kol? wat zegje dat ik tover,[494]
Zei Styn, en zette bei de handen in heur zy.
Wat scheeltme waar je woont. ik woon hier dichte by.
En ben een vrou met eer: dat weeten al die wyven.
Ei zie die langneus eens. wat pas ik op jou kyven.
Al dat ik heb gezeit, dat zeg ik noch. loop, loop.
En haal jou Pleuntje hier. ik geef veur jou geen koop.[500]
Ja, 't is een Hypekryt. dat zal ik staande houwen.[501]
En ik, ik zou je wel eens op jou bakhuis touwen,[502]
[+]Sprak d'ander en sloeg toe. toen ging het spel eerst aan.
Men wykt wat aan een zy, en ieder maakt ruim baan.
De kap raakt van de kruin, de nagel in de wangen,
De neusdoek van den hals: en bei die wyven hangen[506]

[+]Styntje eindigt haar vertelling,

[+]en een ander wyf neemt de party van Pleuntje.

[+]Zy raaken aan het vechten,

480 *af:* van.
481 *Lavas:* soort van likeur.
482 *labbekak:* babbelaarster.
484 *al:* helemaal.
485 *op te zingen:* een liedje aan te heffen.
490 *meer:* nader.
492 *snaar:* schoonzuster.
494 *kol:* heks; *tover:* (in aansluiting bij de benaming die zojuist op Styn is toegepast!; hier:) fantaseer.
500 *ik geef veur jou geen koop:* ik neem tegenover jou niets terug, ik kapituleer voor jou niet (vgl. *WNT* VII, 5375-76).
501 *Hypekryt:* hypokriet, schijnheilige.
502 *bakhuis:* (vulgair voor:) gezicht (bakkes); *touwen:* slaan.
506 *neusdoek:* om de hals gedragen grote ‘zakdoek’.

Als klitsen aan malkaâr, en plukken onder 't woên[507]
De koppen allebei zo kaal gelyk een hoen.
Het bloet druipt uit de neus, en sypelt langs de jakken.
Het kermiskleedt wordt vuil, en glimt van roode vlakken.
De kroplap van de borst. de goude bel van 't oor.[511]
Toen riep 'er een: laat los. maar hy kreeg geen gehoor:
[+]Dies wurp hy elk op 't lyf een volle kruik met water.
Toen rees 'er onder 't volk een ysselyk geschater.
En ik, die my niet kon onthouden van gelach,
Ging aanstonts daar van daan, en zeide elk goeden dag.

[+]*en worden met water gescheiden*.

Einde van het eerste boek.

507 *klitsen:* klissen.

511 *kroplap:* ‘fijne linnen of katoenen lap die den hals en een deel van borst en rug bedekt en die soms nog zichtbaar, maar meestal onder 't jak of lijf gedragen wordt’ (*WNT* in voce); *WNT* onder ‘jak’ deelt mee dat de Zuidhollandse vrouwen een jakje droegen met een gebloemde of zwart fluwelen kroplap erover gespeld: aldus zal hier het geval zijn.

t.o. 41

Lukas Rotgans, ***Boerekermis***

Boerekermis

Het tweede boek

[+517]Nu eens een hooger toon gespannen op myn snaaren,
De helden van de buurt, die op dit feest vergaâren, [+]*Belachelyke heldenzang,*
Door eere en prys genoopt, verheven aan de lucht:[519]
Zoo wordt hun naam alom verheerlykt door 't gerucht.[520]
[+]Men steekt 'er de trompet. de trommel wordt geslagen.
Men rydt'er zy aan zy op eenen zegewagen,[522] [+]*en beschryving van het*
Daar Frerik Onversaagt wel zeven jaar op zat,[523] *trekken van de Gans,*
En voerde tweemaal 's weeks de zwynen naar de stadt.
Zijn buurman hadt hem eerst gebruikt in vroeger tyden,
En was 'er meê gewoon de mestvaalt uit te ryden.
[*]Dit is de stasikoets der helden, die zo fier
De wieken fnuiken van het edelmoedig dier,
Wiens overbestevaar wel eer voor d'oude wallen
Van Rome op schiltwacht stondt. hoe is uw roem vervallen,[529-30]
Doorluchte vogel! nu heldt Krelis in dien staat[531]

517 (in de marge) *Belachelyke heldenzang:* lachwekkend, komisch heldendicht; Rotgans past op burleske wijze de stijl van het epos toe op zijn 'boeren'-onderwerp, dit tot ± vs. 598.
519 *Door eere en prys genoopt:* gedreven door het verlangen naar eer en het winnen van de prijzen; *aan de lucht:* zo hoog mogelijk.
520 *'t gerucht:* de faam, omroepster van roemrijke daden.
522 (in de marge) *het trekken van de Gans:* 'Volksvermaak, waarbij de spelers, hetzij te paard, in een wagen of wel op schaatsen rijdende, hetzij loopende of varende, den met vet besmeerden kop eener aan de pooten opgehangen *gans* zoeken af te *trekken*' *(WNT* onder *ganstrekken);* vgl. Bredero's bekende *Boerengeselschap;* uit de voetnoot van Rotgans zelf blijkt dat dit vermaak in 1708 in onbruik was geraakt (of bezig was te geraken).
523 *Onversaagt:* durfal, 'heldennaam' voor een of andere boer.
* *De boeren hebben voordezen op hunne kermissen de gans op wagens getrokken*.
529-30 Herinnering aan het bekende verhaal hoe de ganzen door hun gekwaak Rome redden toen de vijanden de stad bij nacht wilden verrassen; *overbestevaar:* overgrootvader.
531 *Doorluchte:* roemrijke; *Krelis:* één boerennaam staat hier voor de deelnemers i.h.a.; *in dien staat:* vgl. de aant. bij vs. 3.

Uw vlerken plukt, en strooit de pluimen langs de straat;
Uw kop rukt van den romp, en voert door gansche plassen;
Van bloet uw leden om aan zyn bestovene assen![534]
[+]Een twede Don Quichot stygt hier vol vier te paardt:[535]
Zyn Dulcinea, hem zoo aangenaam en waardt,[536] *[+]en steeken van den ring.*
En door een minnepyl in 't diepst van 't hart geschreven,
Staat aan de teugels om haar ridder moedt te geeven.
[+]Zy reikt hem zelf de lans, beschildert en vergult,
Met hondert lonken toe, en spreekt hem aan: jy zult, *[+]Een boerin moedigt haaren vryer.*
Beroemde kermisheldt, den prys en 't eereteken
Wechdraagen, en te paardt den maats de loef afsteeken,
Het steekspel winnen, en dan wacht ik 't waardig pandt,[543]
Den ring van zilver tot myn trouring van jou handt.
Ik zal hem, met papier bewonden, wel bewaaren,
En in myn poppekas veur onze kindren spaaren,[546]
En zeggen, als ik hun den zilvren prys vertoon,
Dat kreeg jou vader op een kermis tot zyn loon.
Zy hadt dit kompliment juist in een boek geleezen,[549]
En in haar herssenen geprent een jaar voor dezen.
Want Kaatje Snapal, die dit hoorde, zei terstont:
Dat komt niet uit heur hoofdt, al komt het uit heur mondt.
Wat zou die slechte sloof die wyze rede voeren.[553]
Zy gaat veur hallefmal, en simpel by de boeren.
Dat is niet van heur kar gedropen: neen, ô neen![555]
Wie 't looft ik loof het niet. hier zweeg zy, en liep heen.[556]
[+]De ridder steekt zyn haar al zweetende achter d'ooren.
Hy trekt zyn hoedt in 't hoofdt, en prikt zyn paardt met spooren. *[+]Jorden bereidt zich tot het steekspel.*
Maar 't beesje wou niet voort. en schoon heldt Jorden riep,
En dreigde met de lans, het scheen of Bruintje sliep.

534 *bestoven:* met stof bedekt, stoffig (wellicht met bijgedachte aan de dronkenschap der boeren, vgl. *bestoven* = dronken, vs. 155).
535 *Don Quichot:* hier met bijgedachte aan het illusoire van zijn ridderschap.
536 *Dulcinea:* in Cervantes' beroemde werk Don Quichots aanbedene.
543 *'t waardig pandt:* het waardevolle voorwerp (met bijgedachte aan onderpand van huwelijkstrouw?).
546 *poppekas:* kast voor snuisterijen.
549 *juist:* precies zo, geheel en al.
553 *slechte:* domme, onnozele; *rede:* taal.
555 *Dat is niet van heur kar gedropen:* dat is haar eigen werk niet.
556 *looft:* gelooft; *loof:* geloof.

[+]Hy was een oude ruin van viermaal zeven jaaren,
Loboorig, stekeblindt, bedekt met gryze haaren.[562] [+]*Beschryving van zyn*
De heupen staken uit. de beentjes stonden styf, *paardt,*
Door spat en gal verminkt, en knikten onder 't lyf.[564]
Hy hadt den kryg gedient, en in verscheide togten[565]
Met zoetelaars by 't heir gezwurven, die hem kochten[566]
Van Jochem met den bult te Boksmeer uit den ploeg.[567]
En hopman Blaaskaak, die twee groote knevels droeg,[568]
Dien hadt hy uit den strydt eens rustig wech gedragen,[569]
En veertien uuren lang gevlogen onder 't jaagen,
En, zonder om te zien, of rusten, 't lyf geredt.
Nu is die kracht vergaan. hy 's kreupel, en verzet
Geen voet, hoe hart men slaat. wat zal de ridder maaken!
Hy barst van ongedult. de schaamte verft zyn kaaken.[574]
Hy smyt zyn hoedt op d'aarde. en Kuintje Slechthoofdt staat[575]
Verslagen by 't gewoel, en stampvoet daarze gaat.
De jongens boerten vast, en spotten onder 't roepen.[577]
Al 't uitgelaten volk schiet toe by gansche troepen.
[+]Heldt Jorden stygt beneên, om dit geval gestoort:[579]
Hy beurt de bruidt op 't paardt, en leidt zyn Bruintje voort [+]*en aftogt*.
[+]Toen quam een ander heldt het renperk in gereden
Op een verheven ros, spekvet en grof van leden. [+]*Een ander komt in zyn*
Het scheen een Bucefaal, of eer een Olifant.[583] *plaats,*
De ridder ziet het perk, den steekring, en houdt stant.[584]
Hy was een brouwersknecht, geboren uit Westfalen,

562 *Loboorig:* met hangende oren.
564 *spat en gal:* ziekten in paardepoten, vaak kreupelheid veroorzakend.
565 *togten:* veldtochten.
566 *zoetelaars:* kooplui die een leger volgen om versnaperingen te verkopen, marketenters.
567 *Boksmeer:* Boxmeer, dorpje langs de Maas in Noord-Brabant; Rotgans wil zeggen dat het paard een echte boereknol is.
568 *hopman Blaaskaak:* lett. kapitein Snoever; Rotgans laat en passant weten dat er ook onder officieren ijdele grootsprekers te vinden zijn.
569 *rustig:* kloek, dapper.
574 *barst van ongedult:* raakt buiten zichzelf van woede.
575 *Slechthoofdt:* domoor, vgl. vss. 553-54.
577 *boerten vast:* schertsen zonder ophouden.
579 *beneên:* van zijn paard af; *gestoort:* verstoord, boos.
583 *Bucefaal:* kloek strijdros, naar Bucephalus, het paard van Alexander de Grote.
584 *houdt stant:* blijft staan (maar waarschijnlijk ook een burlesk grapje, want ‘standhouden’ werd indertijd juist in militaire zin gebruikt voor ‘pal staan, niet wijken voor de vijand’).

En 't paardt voor lang gewoon den bierstel voort te haalen.[586]
Elk wenscht hem goeden dag, en roept: dit is de man.
[+]Maar Hans hadt al te veel gekeeken in de kan.[588]
Hy suizebolt alrede, en 't bier zal hem bedriegen. [+]*die, dronken,*
Hy maakt zich vaardig; en het beest begint te vliegen.
Hy slingert heen en weer. de lans valt uit zyn handt.
[+]De ruiter stuift van 't paardt, en met de neus in 't zandt.
Hy kruipt gelyk een aal, en lost by gansche stoopen[593] [+]*van 't paardt valt.*
Geen bloet, maar kermisnat, zo gulzig ingezoopen,[594]
En vroet, gelyk een zwyn, op d'aarde met zyn bek
In 't vuilbebraakte stof, en wentelt in zyn drek.[596]
Zo vielen Jaap, en Heyn, gewoon door 't veldt te stroopen,
Verzwakt door 't zwelgen, van de meeren onder 't loopen.[598]
[+599]Op 't lest verscheen een jong, doch zedig, knaap in 't perk:
Hy scheen byzonder dat van leden, stout en sterk.[600] [+]*Hier verschynt een zedig*
Hy was in 't naaste dorp, gelyk met zei, geboren, *borst;*
En vaardig afgerecht op dorssen van het koren,
De wan te schudden, en den harden rug van 't landt
Te snyden met den ploeg. ook hadt de knaap verstandt
Van paarden in 't gareel te dwingen voor den wagen,
Schoon wildt en ongetemt. hy schroomde voor geen vlaagen
Van storm of regen in den arbeidt, dien hy deê;
Maar sloeg naaukeurig acht op 't meesterlyke vee.[608]
Men zag hem nooit zyn geldt by lichte maats verteeren.[609]
Zyn lust was maar alleen met meisjes te verkeeren,
Te kouten by den haart, of somers in de lucht.
Hy bragt haar menigmaal een peer of andre vrucht,
Wanneer hy by haar quam, en kon de harten winnen.
In 't kort, 't is Volkert, dien de boeremeisjes minnen.[614]

586 *bierstel:* 'onderstel waarop biervaten gelegd worden' (*WNT* II, 2545); *voort te haalen:* te trekken (vgl. *Mnl. Wdb.* IX, 1190).
588 *Hans:* naam die voor Rotgans en zijn tijdgenoten nog een duidelijke Duitse bijklank had.
593 *stoopen:* vaten (of: kruiken, drinkbekers, kroezen).
594 *Geen bloet:* zoals eigenlijk van een held in het strijdperk verwacht mag worden.
596 *drek:* vuil, uitbraaksel.
598 *meeren:* merries.
599 *zedig:* beschaafd, fatsoenlijk, degelijk; *borst* (in de marge): jongmens.
600 *stout:* flink, moedig.
608 *meesterlyke:* van de meester, zijn baas.
609 *lichte:* lichtzinnige.
614 *Volkert:* in de naam zit ook een verwijzing naar het aanzien dat de drager bij velen geniet.

Hy hadt van zelf geleert te speelen op het riet,
En neuride door 't woudt somtyts een aardig liet;
[+]Die Volkert stak den ring, en ging weêr vrolijk stryken
Met zyn gewonnen prys, ook zonder om te kyken,[618]
Of toeven by den hoop. men zegt, hy schonk den buit[619]
Aan Boumans jongste kindt, zijn nieuverloofde bruidt.[620]
[+]Help Juno, roept van ver een jonker, daar de schaaren,[621]
[*]By 't knupplen van de Paau, toeschieten en vergaaren.[622]
(Hy was een Dichter; want dat hoorde ik aan zyn taal)
Help, help, en zie beneên uit uw bewolkte zaal,
Saturnus dochter! hoe kunt gy dien hoon gedoogen,
En zien den vogel hier mishandlen voor uw oogen!
Den vogel, u gewydt, wiens grootvaâr, vroeg gewekt[627]
Van Thitons gemalin, door 't zwerk uw' wagen trekt;[628]
En spoedig heen voert, als 't u lust in 't nederdaalen
Den geilen Donderaar by 't snoepen t'achterhaalen:[630]
Het zy hy Io streelt, of schoone Europe onteert,
En met zyn Leda, of Alkmene omlaag boeleert.[631-32]
Ontwaak, ô Argus, die voor dezen zonder slaapen[633]

[+] *die den ring steekt*.

[+] *Buitensporige klagte van een Dichter over 't knuppelen van de Paau*.

618 *ook:* zelfs.
619 *den hoop:* nl. der uitgelaten feestvierders.
620 *Boumans:* ‘bouwman’ is synoniem met boer; *nieuverloofde bruidt:* meisje met wie hij pas verloofd was (en de huwelijkssluiting volgde vroeger spoedig op de verloving).
621 *Juno:* koningin van de hemel, gemalin van Jupiter, dochter van Saturnus; aan haar was de pauw gewijd; *jonker:* (hier wel:) jongeman met (quasi-) deftig voorkomen.
* *Het knuppelen van de Paau, plag voor eenige jaaren op de boerekermissen veel in gebruik te zyn*.
622 *'t knupplen van de Paau:* volksvermaak waarbij met een stuk hout een aan een paal gebonden pauw tracht te raken (dikwijls werd ook een kat gebruikt).
627 *grootvaâr:* voorvader (enkelvoud voor meervoud: Juno's wagen werd door pauwen getrokken).
628 *Thitons gemalin:* de gemalin van Tithonus, d.i. Eos, de godin van de dageraad (Aurora); vgl. *vroeg gewekt* in vs. 627.
630 *geilen:* wellustige; *Donderaar:* de ‘donderende’, Juno's gemaal Jupiter; *snoepen:* overspel.
631-32 Iö, Europa, Leda en Alkmene zijn meisjes met wie Jupiter overspel pleegde; *omlaag:* op aarde; *boeleert:* overspel pleegt.
633 *Argus:* de honderdogige, die in opdracht van Juno de door Jupiter beminde Iö (de dochter van Inachus, vgl. vs. 634), die door Jupiter in een koe was veranderd, moest bewaken; Mercurius doodde de *Maagdewachter* (vs. 638) Argus, waarop Juno de ogen plaatste op de staart van haar vogel, de pauw.

De spruit van Inachus, door Jupiter herschapen,
En in den koei verkeert, na 't schenden hebt bewaakt;[635]
Maar, door Merkuur verschalkt, gewondt en afgemaakt,[636]
De ziel braakte op een bedt, gespreidt van groene zoden:[637]
Zie Maagdewachter, zie uw oogen, onder 't dooden
Van Junoos vogel, dien het bloet druipt uit de keel,
Weer dootsch en treurig staan. ô deerlyk schoutoneel![640]
Ik zal de zusters, die Apolloos troon omringen,[641]
Om bystant smeeken, en uw uitvaart droevig zingen.
Dan zal de koningin, die 't hemelhof gebiedt,
In 't zwarte treurgewaadt, vol jammer en verdriet,
Uw lykbus, door myn handt gesiert met bloemlievreien,[645]
Van Iris en Merkuur gevolgt, ten grave leien.[646]
[+]Hier zweeg de Dichter. en een huisman keek my aan,[647]
En vroeg: wat zeit die snaak? ik kan hem niet verstaan.
Dit is een vreemde taal: maar zoo de vent mogt smaalen
Op ons of op ons spel, de duivel zou hem haalen.
Ik zei, verstoor u niet, dat heerschap spreekt geen quaadt.
Maar 't is niet vreemt, dat gy zyn rede niet verstaat.
Hy voert Parnastaal, en zoo spreeken de Poeëten.[653]
Zyn geest wordt vaardig, en van Febus drift bezeten:[654]
Die wordt gehouden voor den leeraar van dien geest,[655]
En andre, hem gelyk: maar is 'er nooit geweest.

[+]*een boer vraagt wat hy met die rede meent.*

635 *schenden:* onteren (van Iö door Jupiter).
636 *verschalkt:* misleid; Mercurius wist Argus door muziek in slaap te wiegen om hem daarna te doden.
637 de geest gaf op het groene veld.
640 *deerlyk:* deerniswekkend.
641 *de zusters:* de Muzen, die met Apollo, de god van de kunsten, de Helicon of de Parnassus bewonen.
645 *lykbus:* urn; *bloemlievreien:* bloemslingers.
646 *Iris:* godin van de regenboog, bode der goden, bij jongere klassieke schrijvers dienares van Juno; dat *Mercurius* hier opnieuw door de ‘dichter’ genoemd wordt zal wel dienen om er een kompleet mythologisch ratjetoe van te maken (al zal hij hier ook wel bode der goden zijn).
647 *huisman:* boer.
653 *Parnastaal:* naam voor de verheven dichterlijke taal bij navolgers van Vondel; Rotgans, toch ook beïnvloed door Vondels stijl, maakt blijkbaar onderscheid tussen een aanvaardbare toepassing van dichterlijke verhevenheid en een klakkeloze overdrijving ervan door lieden die om andere dan authentieke redenen dichter willen zijn.
654 *van:* door; *Febus:* Apollo's; *drift:* geestdrift, inspiratie.
655 *dien geest:* nl. de Parnasdichter.

+Dat volk reist dagelyks naar Griekenlandt en Romen.
Zy bouwen in de lucht kasteelen, en zy droomen +*Afbeelding der Poeëten*.
Van liefde, van verstandt, van schoonheit, ('t is wat raars)[659]
Van rykdom, eere en staat, maar sterven bedelaars.[660]
Zy minnen boven al zich zelfs, en hunne boeken,
En vruchten, schoon mismaakt, wanschepsels, waardt te vloeken.[662]
Elk noemt zyn Uil een Valk, zyn Koekoek Nachtegaal.[663]
Een mager lichaam, smal van leden, dor en schraal,[664]
Raakt in een ogenblik alleen door windt aan 't zwellen,[665]
En steekt dien windtbuik uit ver boven zyn gezellen,[666]
En medekunstenaars. hy vlamt op eere en lof:
Maar 't kunstwerk hangt aan een als uitgedroogde stof.
+d'Een raaskalt van den kryg, en blaast uit volle kaaken.
Hy zwets geweldig, en belooft ons wondre zaaken. +*Helden dichten*.
Hy maakt een weits begin, met schaterent gedruis.[671]
De bergen baaren. maar wat komt 'er voort? een muis.[672]
+Een ander heeft de min geprent in zyn gedachten,
En slyt in een gedicht wel meer dan hondert schachten:[674] +*Bruiloftsdichten*.
Die rooken in zyn vuist, gesmeult door 't minnevier,
En maalen vlam by vlam op 't zwartgebrandt papier.[676]
Hy zingt wel hondert maal van Venus en haar jongen;[677]
Tot hem de slaap bevangt, vermoeit en afgezongen.[678]

659 *raars:* zeldzaams, bijzonders.
660 *bedelaars:* als bedelaars; Rotgans heeft kennelijk niet veel op met dichters die maatschappelijk niets gepresteerd hebben.
662 *vruchten:* pennevruchten, boeken, dichtwerken; *schoon:* ofschoon.
663 De bewuste dichters schatten hun eigen produkten heel hoog.
664 *Een mager lichaam* enz.: een dor en schraal gedicht (de beeldspraak uit de vss. 662; *wanschepsels* - en 663 - die immers aan ‘kinderen’ doet denken - wordt voortgezet).
665 *windt:* hoogdravendheid, holle woorden.
666 *windtbuik:* opgeblazen snoever; *gezellen:* collega's.
671 *schaterent:* schetterend, donderend (schateren werd volgens *WNT* in voce gezegd van trompetten, van vogels en van de donder); *gedruis:* rumoer, lawaai.
672 naar de uitdrukking in Horatius' *Ars Poëtica,* vs. 139, waar Rotgans in deze passage op teruggaat: ook Horatius veroordeelt een dichter die een heldendicht hoogdravend inzet.
674 *schachten:* penneveren, schrijfpennen, maar tegelijk: pijlen, nl. van de boog van Cupido, m.a.w. hij weet over niets anders te schrijven dan steeds maar weer over de minnepijlen.
676 *maalen:* schilderen.
677 *haar jongen:* Cupido.
678 *afgezongen:* door zingen uitgeput.

Een ander huilt en jankt en ziet geweldig naar.[679]
[+]Hy kust de dootkist, en bequylt de zwarte baar.
Hy pryst den doden met lang uitgerekte woorden,[681] [+]*Lykdichten*.
En spreekt van deugden, daar geen menschen ooit van hoorden.
Op 't lest scheldt hy de doodt voor wreedt, verwoedt, en fel.
Hy grypt de wapens aan, en daagt haar in duél.
'k Beschryve u wonder volk: elk heeft byzondere kuuren.[685]
Maar, vriendt, de meesten gaan voor gekken by hun' buuren.
Toen lachte Frans, en zei: zwyg heerschap, 't is myn tydt:[687]
Ik moet den vogel eens aantasten in den strydt;
Al wierde ik hondertmaal gescholden van Poeëten.
Ik heb dat spel wel meer gewonnen, moet je weeten.
[+]De kerel grypt terstont een knuppel van de straat.
Hy zet zich in postuur, en staroogt daar hy staat. [+]*Frans bereidt zich om de*
Hy maakt grimmassen by dozynen onder 't mikken; *Paau te knuppelen:*
En gaapt zoo wyt of hy de vogel in wou slikken.
[+]Ten leste smyt hy toe, en werpt uit al zyn magt,
Maar mist wel zeven voet, daar al 't geboerte om lacht. [+]*hy werpt, maar mist wel*
Wat verder stondt een tent, gesticht van oude deelen: *zeven voet*.
Daar hoorde ik voor de deur op 't kermisveeltje speelen;[698]
En vroeg: wat gaat hier om? toen sprak een aardig quant:[699]
[+]'t Zyn toneelisten, die meest reizen door het landt.
Zy speelen anders niet dan kluchten die vermaaken, [+]*Een troep reizende*
En handlen in 't moraal van velerhande zaaken. *toneelspeelders*
Zy mengen jok en ernst heel kluchtig onder een,[703]
En raaken niemant in 't byzonder, maar 't gemeen.[704]
[+]Gy zult Cornutus straks op 't schoutoneel zien treeden,[705]
En ook een juffer, die, verdwaalt van 't spoor der reden,[706] [+]*vertoont een klucht van*
Cornutus.

679 *naar:* treurig.
681 *den doden:* enkelvoud.
685 *wonder:* merkwaardig, vreemd; *kuuren:* grillen.
687 *heerschap:* mijnheer (vgl. de aant. bij vs. 160).
698 *'t kermisveeltje:* de viool van een muzikant op de kermis.
699 *aardig:* beleefde.
703 *jok:* scherts.
704 *'t gemeen:* de mensen in het algemeen.
705 *Cornutus:* de gehoornde, horendrager, door zijn vrouw met een ander bedrogene.
706 *juffer:* dame; *der reden:* van de rede, het gezond verstand (als tegenstelling van de *driften* = hartstochten in vs. 707).

Alleen haar driften volgt op eene onkuische baan.
De goeden sluit men uit: die trekken 't zich niet aan.
Zy zoeken d'ondeugdt maar te schilderen naar 't leven,
Om door die verf de deugdt een schoner glans te geeven.[709-10]
Ik tradt nieusgierig in de speeltent op zyn woordt.
't Was geestig dat ik daar gezien heb en gehoort.[712]
[+]Daar komt een jonge vrou te voorschyn, net besneden
Van troni, maar galant, coquet, en wulps van zeden.[713-14714]
Haar wangen glimmen van 't blanketsel, hier en daar
[+]Met gloejent vermiljoen besmeert, terwyl heur haar
Zich spiegelt in den glans van hondert diamanten.
Zy rekt haar oorlel door 't gewigt van haar pandanten.[718]
De troni, dicht bezaait met moesjes, kleen en groot,[719]
Gelykt een krentekoek. de boezem legt gansch bloot,[720]
[+721]En ryst elk ogenblik door 't rekken en forceeren.
Een gansche winkel steekt haar naaulyks in de kleeren.[722]
Zy byt gedurig op haar lippen, en beziet[723]
Haar borsten, of 't gezwel zich wel vertoont of niet.[724]
Haar hoofdt, zelf onvermoeit in buigen, draajen, keeren,
Kan al d'etages van haar hulsel fatigeeren.[726]
Zy meet haar passen in 't marcheeren. ieder tret
Volgt stipt de regels van Koerant of Menuet.[728]
d'Essence, muskesbal, en reukzalf, om te smeeren,[729]

[+]Een jonge vrou komt op het toneel.

[+]Haar opschik,

[+]en dertele gebaarden.

709-10 stereotiepe rechtvaardiging in het komisch toneel van de 17e en 18e eeuw: het kwade wordt uitgebeeld om der wille van het goede!; *verf:* kleur.
712 *dat:* wat.
713-14 *net besneden/Van troni:* met beschaafde gelaatstrekken.
714 *galant:* het woord heeft door zijn toepassing op de zeden aan de vorstenhoven een bijklank van lichtzinnigheid, wuftheid; *wulps:* wellustig.
718 *pandanten:* oorhangers.
719 *troni:* gezicht (zonder de ongunstige gevoelswaarde van thans); *moesjes:* mouches, schoonheidspleistertjes.
720 *legt:* als zovele 17e-eeuwers gebruikt Rotgans leggen en liggen door elkaar.
721 (in de marge) *dertele gebaarden:* wellustige gebaren, bewegingen.
722 Het juffertje heeft kennelijk heel wat strikjes en kwikjes: een hele winkel is nauwelijks genoeg om haar aan te kleden.
723 *Zy byt gedurig op haar lippen:* uiting van koketterie, gemaaktheid (vgl. *WNT* II, 2650).
724 *of 't gezwel* etc.: haar grootste zorg is blijkbaar of haar borsten wel voldoende zichtbaar zijn (*geswel:* zwelling).
726 *d'etages van haar hulsel:* de verdiepingen van haar kapsel (het zeer hoge kapsel, in die tijd in de mode in de hoge kringen); *fatigeeren:* vermoeien.
728 *Koerant of Menuet:* twee Franse dansen uit die tijd.
729 *muskesbal:* muskus, sterk geurende stof, als reukwerk gebezigd.

Kan al de hoeken van de schouplaats parfumeeren.
Zy kocht den winkel leeg van maistre Jean Lafleur,
Grand perruquier rojal, en geurig parfumeur.[732]
Haar oogen draajen als de weêrhaan op den toren.
[+]Zy noemt haar kamenier de mans die haar bekooren.
En telt 'er twee dozyn of meer in een moment.
Maar Ritsert boven al staat in heur hart geprent.[736]
Hy weet te leeven, en verrukt elk door zyn reden.[737]
Die, zegtze, zal te nacht myn suffers plaats bekleeden.[738]
[+]Toen sprak een jonge boer my zachjes aan in 't spel:
Dat is een juffertje, Sinjeur! bezie dat wel,
Zoo blank als versche room. 'k zou Bregje Jans verlaaten,
Mogt ik in 't jongkspel slechts een uurtje met heur praaten.[742]
Ik zou myn leste duit verteeren met die meidt.
Wat dunkt jou, heerschap? spreek: of 't qualyk is gezeit.
Ik heb een pillegift van Teuntje meu gekreegen,[745]
Twee zilvre knoopen, die ruim zeven gulden weegen:
Noch heb ik in myn kist een fulpe kap gespaart,[747]
Deur moertje zaliger wel veertig jaar bewaart,
En drie paar hemden, dieze droeg, met weitsche boorden,
Een jak en kermisrok, bezet met groene koorden,
Een kroplap, daar ze meê getrout is, van katoen;[751]
'k Wil al dat mooje goedt versnoepen aan een zoen.
Gans bloet! hoe zou Jan Piet dat smoddermuiltje kussen![753]
Zoo kan de speelster hem behaagen. ondertussen
Speelt die madam haar rol zoo kunstig en zoo net;
Dat ik moet zeggen, 't was naturelyk coquet.[756]
Heur kameniertje, dat voor koppellaarster speelde,
En reis op reis haar 't zoet van 't minnespel verbeelde,[758]

[+]Zy spreekt met haar kamenier.

[+]Een van de aanschouwers verlieft op haar.

732 *perruquier rojal:* koninklijke pruikenmaker.
736 *Ritsert:* vgl. ritsig = wellustig (zie Stoett, uitg. *Moortje,* Zutfen, 1931, blz. 117).
737 *weet te leeven:* heeft savoir-vivre; *reden:* taal.
738 *suffer:* saaie, dooie piet; *bekleeden:* innemen.
742 *'t jongkspel:* vgl. de aant. bij vs. 108.
745 *pillegift:* doopgeschenk; *Teuntje meu:* tante Teuntje.
747 *Noch:* daarenboven; *fulpe:* fluwelen.
751 *kroplap*. vgl. de aant. bij vs. 511.
753 *Gans bloet:* basterdvloek uit ‘Gods bloed’ (God = Christus); *smoddermuiltje:* aantrekkelijke gezichtje.
756 *naturelyk coquet:* koketterie op natuurlijke manier nagebootst.
758 *reis op reis:* keer op keer; *verbeelde:* voortoverde.

Wist geestig naar den mondt te fleemen van mevrou.[759]
En toonde zich volop gedienstig en getrou.
Terwyl de juffer met heur kamermeidt ageerde,[761]
En elk by beurten van den snoeplust redeneerde,[762]
[+]Ontstont 'er een alarm. een jeugdig boerewyf
Wierdt flaau, en scheen den geest te geeven, klam en styf
In d'armen van haar man, Geurt Huige, neêrgezegen.
De wyven schooten toe, om buurvrous quaal verlegen.
Myn lieve Luitje, zei de boer, myn zoete kindt,
Hoe wil je sterven, daar de kermis eerst begint?
Die doodt komt niet te pas. och arm! dit schynen droomen.
Wacht liever tot de vreugdt heur afscheit heeft genomen.
Terwyl hy klaagde, quam moer Jaspers met azyn,
En Jutje Jooste bragt een mutsje brandewyn.
[+773]Zodra de vrou bequam door 't helpen van de wyven,
Begonze datelyk te schelden en te kyven.
Zy sprak de speelster aan, als razende en verwoedt.
Karonje, 't is jou schuldt. die zalf, dat stinkent goedt,[776]
Die muskes, kan geen vrou, die zwanger is, verdraagen.
Ik zal jou aan den drost, dat zweer ik je, beklaagen.[778]
Die muskes! Geurtje lief, ik ben 'er qualyk an.
Zo tradtze al knorrende uit de speeltent met haar man.
[+]Toen quam Cornutus uit in allerhande kleeden.[781]
Zyn gansche lichaam droeg van boven tot beneden
Het merk van elks beroep, hanteering, orde en staat:[783]
't Zy boer of edelman, doktoor en advokaat,
Wondtheler, prokureur, solliciteur, notaris,[785]
Of koopman, rentenier, kanonik en vikaris.[786]
Hy zag 'er deftig uit. ook was de snaak gekleedt

[+]Een boerin, voor het toneel zittende, valt in flaaute. Klagte van haar man.

[+]Zy bekomt, en geeft de schult van haar overval aan de toneelspeelster.

[+]Cornutus, met allerhande soort van klederen uit gedost,

759 *geestig:* vernuftig, handig.
761 *ageerde:* bezig was.
762 *den snoeplust:* seksueel genot (buiten het huwelijk).
773 (in de marge) *overval:* bezwijming.
776 *Karonje:* vuile slet (scheldwoord, tot vrouwen gericht, in de 17e-eeuwse kluchtentaal heel gebruikelijk).
778 *beklaagen:* aanklagen.
781 *Cornutus:* horendrager; *kleeden:* kleren.
783 *merk:* merkteken; *hanteering:* bedrijf; *staat:* maatschappelijke stand.
785 *Wondtheler:* geneesheer; *solliciteur:* pleitbezorger voor kleine rechtzaken.
786 *kanonik:* geestelijke tot een kapittel behorend, ‘Na de Hervorming ook in toepassing op de Protestanten die de praebenden der leden van de voormalige Utrechtsche kapittelen genoten’ (*WNT* VII, 1406-07); hier wel in ‘protestantse’ zin gebezigd.

Als burger, of soldaat, of schilder, en poeët.
[+]'t Gekreukte voorhoofdt stondt met horens zwaar beladen.[789]
Zyt gy Akteon, die Diaan verraste in 't baden?[790] [+]*en gehorent, verschynende, raakt in gesprek met de jonge vrou:*
Vraagt hem de juffer. maar hy antwoort spytig: neen.
Gy vraagt, en kent me wel. ik ben uw vriendt,[*] Elkeen.
En gaa voor overman van 't gildt der horendragers.[793]
Madam stoffeert ons huis met vrienden en met zwagers.[794]
Ik barst van ongedult, wanneer my Groothans groet,[795]
En knap twee vingers toont by 't lichten van zyn hoedt.[796]
Myn wyf, als gy, gewydt aan Venus minnestander,[797]
Verlicht myn arbeidt door 't gebruiken van een ander.
[+]Dat 's heusch, en komplezant, de rechte zwier van 't hof.[799]
Een steiloor, een pedant of kerkuil mag haar lof[800] [+]*die met hem boert,*
Betwisten, en haar doen, als ongerymt verwyzen,[801]
De groote wereldt zal in tegendeel haar pryzen.[802]
't Is slaafsch zich al te naau te binden aan de trou.[803]
De mannen gaan ons voor: wy volgen. zegt mevrou.
Hoe, vraagt Cornutus, durft gy, snode, uw handel roemen[805]
De vroome wereldt zal dat eerloos leven doemen.[806]

789 *Gekreukte:* gerimpelde.
790 *Akteon:* de jager Actaeon bespiedde Diana bij het baden en werd daarop door de godin in een hert veranderd en door zijn eigen honden verscheurd.
* *Hier moeten by Elkeen niet alle menschen in 't gemeen verstaan worden, maar eenige uit allerlei staaten beroep of hanteering*.
793 *overman:* hoofd van een gilde: *horendragers:* bedrogen echtgenoten.
794 *met vrienden en met zwagers:* met allerlei 'familieleden'.
795 *barst van ongedult:* raak buiten mezelf van woede; *Groothans:* man van aanzien en vermogen, hier echter wellicht in minder gunstige zin: rijke snoever.
796 *knap:* nauwelijks (of: handig!); *twee vingers:* om daarmee de twee horens op het voorhoofd na te bootsen?
797 *Venus minnestander:* het vaandel der liefde van Venus (vgl. de standaard als symbool van een legeronderdeel).
799 (in de marge) *boert:* schertst; *heusch:* hoofs, bon ton; *komplezant:* hoffelijk; *zwier:* stijl, mode.
800 *steiloor:* persoon met steile, stijve, bekrompen begrippen (vgl. *WNT* in voce); *pedant:* schoolmeester, schoolvos; *kerkuil:* spotnaam voor iemand die veel in de kerk zit, overdreven vrome (met bijgedachte aan huichelarij).
801 *ongerymt:* strijdig met het gezond verstand; *verwyzen:* veroordelen.
802 *De groote wereldt:* de toonaangevende hoge kringen.
803 *de trou:* het huwelijk.
805 *snode:* slechte vrouw; *handel:* handelwijze, gedrag.
806 *eerloos:* schandelijk; *doemen:* veroordelen, afkeuren.

Gy, die den luister van uw man stoot met den voet,[807]
En vreemde kinders maakt bezitters van zyn goedt.[808]
Voor my, 'k zal van myn wyf dien hoon niet meer verdraagen,[809]
Maar aan een dokter van de rechten raadt gaan vraagen.[810]
Leef zoo 't u lust, en geef uw doen een andren naam.
Noem vry onkuisch galant. 't zyn woorden, die 'k my schaam.[812]
Loop, zegt de juffer, naar een raadtsman, om te klaagen.
Bezoek eens, of die quant uw horens af kan zaagen.[814]
Maar neen, zy zyn te hardt van stof. verschoon uw hoofdt.[815]
't Is geldt en tydt verquist, indien gy my gelooft.
Voor my, 'k heb op myn man, Cornutus, meer vermogen:[817]
Hy ziet myn doen, maar houdt de vingers voor zyn oogen.
[+]Vaarwel, myn vriendt, en trek veel voordeel uit den raadt
En konsultatie van myn heer den advokaat.
Maar volg myn les: bewaar uw beursje voor uw schulden,
Of koop 'er gout voor om uw horens te vergulden.
Bewaarze vlytig, want zy staan u wonder schoon.
Uw voorhoofdt, koekoek, schynt geschapen tot die kroon.[824]
De horendrager, dus bespot en uitgestreeken,[825]
Mengt meer dan drie doezyn van duvels onder 't spreeken.[826]
[+]Hy vloekt zyn eerloos wyf, maar pryst zijn buurmans vrou,
Die zedig en oprecht en zuiver en getrou[828]
Haar echtgenoot bemint en eert en houdt in waarde,
En steets voor 't echtebed haar kuische lusjes spaarde,[830]
En, in haar huisberoep en kerkpligt onvermoeit,
Het kindt een voorbeeldt strekt dat aan haar borsten groeit.[832]

[+]*En al schimpende van hem afscheit neemt*.

[+]*Afbeelding van een eerbare huisvrou*.

807 *luister:* reputatie; *stoot met den voet:* vertrapt.
808 *goedt:* bezit.
809 *wyf:* vrouw (zonder de ongunstige gevoelswaarde van thans).
810 *dokter:* doctor.
812 *vry:* gerust, als u wilt; *galant:* vgl. de aant. bij vs. 714.
814 *Bezoek:* beproef, probeer.
815 *stof:* materiaal; *verschoon:* ontzie.
817 *vermogen:* invloed, overwicht.
824 *koekoek:* scheldnaam voor horendrager.
825 *dus:* aldus, zo; *uitgestreeken:* voor gek gezet, belachelijk gemaakt.
826 *duvels:* scheldwoorden.
828 *zedig:* ingetogen.
830 *echtebedt:* huwelijksbed.
832 *strekt:* dient, is.

Aldus bezwangert van zwaarmoedige gepeinzen,
Zoekt hy den advokaat, om klaar en zonder veinzen[834]
De juffer uit den mondt te speelen, en rechtuit[835]
t'Ontdekken aan myn heer waar uit zyn quelling spruit.
[+]De pleiter, uitgerust met bullen en plakkaaten,[837]
En ordonantien en zegels, bovenmaaten
Verwondert om 't postuur en opschik van den man,
Komt lachende uit, en vraagt; of hy hem dienen kan.
'k Zal, zegt Cornutus, u in 't kort myn bootschap zeggen.
Myn wyf verhuurt de plaats, daar ik behoor te leggen,[842]
Aan vreemde snoepers. denk, of dit te dulden staat;[843]
En daarom kom ik by uw wysheit, heer, om raadt.
Toen zei de praktizyn: ô roem der horendragers![845]
Myn klopper wordt vermoeit door zulk een slag van vragers.
Maar middel tegens 't quaadt, uw smertent huisverdriet,[847]
Vinde ik in al de blaân van 't Corpus Juris niet.[848]
[+]Ik ben een eerlyk man, en zoek u niet te raaden
Tot kosten. neem gedult. processen kunnen schaaden.[850]
De pleitworm knaagt de beurs gelyk de kanker 't vleesch,[851]
En vroet in 't ingewant van weduw en van wees.[852]
Dies zyt gy aan myn huis ter goeder uur gekomen.[853]
Indien gy in myn plaats een ander hadt genomen;
Hy zou u villen. want die 't pleitersampt bekleên,

[+]*Cornutus komt bij een Advokaat,*

[+]*die, onbesmet van baatzucht hem het pleiten ontraadt,*

834 *klaar:* duidelijk.
835 *De juffer uit den mondt te speelen:* vgl. *WNT* IX, 1061: ‘Diezelfde beteekenis: nl. “ronduit, openhartig spreken” - vindt men bij de nog niet verklaarde zegsw.: *de juffer uit der mond spelen’;* waarbij deze wending uit de *Boerekermis* als enige bewijsplaats geciteerd wordt; de vraag is evenwel of niet met de *juffer* eenvoudig de dame bedoeld is die Cornutus zojuist voor schut gezet en hem voorgehouden heeft dat er aan zijn horens niet veel te doen is: de wending zou dan kunnen betekenen ‘de bewering van het dametje te trachten te weerleggen’.
837 *bullen:* oorkonden (vanwege de overheid).
842 *leggen:* liggen.
843 *snoepers:* in erotische zin, vgl. de aant. bij 762.
845 *praktizyn:* advocaat.
847 *huisverdriet:* huiselijk leed.
848 *'t Corpus Juris:* de wetboeken (van het Romeinse recht).
850 *Tot kosten:* om aldus hoge kosten in rekening te kunnen brengen; *neem gedult:* berust in de zaak.
851 *De pleitworm:* ‘het geldverslindend procedeeren’ (*WNT* XII, 2547, met dit citaat als enige bewijsplaats).
852 *ingewant:* binnenste.
853 *Dies:* daarom.

(De goeden buiten) zijn geldtwolven in 't gemeen.[856]
[+857]Ook zal 't u raadtzaam zijn die stinkpot toe te dekken,
Om door die smet uw huis noch kinders te bevlekken. [+]*en redenen bybrengt*.
Hij schendt zyn aanzigt die zyn neus afsnydt, kompeer.[859]
Een drek, te veel geroert, Cornutus, stinkt wat veer.[860]
[+]'k Verzoek exkuus, en kan niet langer hier tardeeren.[861]
'k Moet over zaaken met partyen bezonjeeren,[862] [+]*en vertrekt*.
Ten fine van akkoort. vaar wel. ik protesteer,[863]
Dat ik kordaat, en nooit uit intrest advizeer.[861-64864]
Hier stondt kompeer bekaait, tot wanhoop schier gedreeven.
Hy keek, gelyk een boer, die 't kaartspel heeft vergeeven.[866]
[+867]En ik zag by geval driepaar geliefjes staan
Ter zyde 't schoutoneel. men keek de vryster aan,[868] [+]*Gesnap van jonge boeren*
En scheen niet eens belust den tonelist t'aanschouwen. *en boerinnen onder het*
d'Een sprak van Kryntjes kap en jak met weitsche mouwen, *speelen;*
En van heur kermisschort of onderrok; en vroeg,
Hoe veel heur sleutelreeks en gouwe haarnaaldt woeg.[872]
Een ander hoorde ik van het jongkspel wat verhaalen.
Hy zei: hoe Machtelt in den dans begon te dwaalen:[874]
Maar dat ze weêr te recht geweezen wierdt van Floor:[875]
Hoe Lysbet in een draai heur eene muil verloor:
Maar dat 'er niemant was by Zwaantje te gelyken,
Die tweepaar uuren danste, en zonder te bezwyken:

856 *in 't gemeen:* in het algemeen.
857 (in de marge) *redenen bybrengt:* argumenten aanvoert.
859 *kompeer:* vriend, kameraad (oorspr. Frans ‘compère’ = doopvader, hier familiaire aanspreekvorm, zoals nu ‘vader’ wel gebezigd wordt).
860 *Een drek:* uitwerpselen; *wat:* nogal (of: zeer?).
861 *tardeeren:* blijven, dralen.
862 *partyen:* tegenover elkaar staande personen of groepen; *bezonjeeren:* handelen, spreken.
863 *Ten fine van akkoort:* om tot overeenstemming te geraken; *protesteer:* betuig, verklaar.
861-64 De jurist wordt (alsnog!) een voor zijn ambt karakteristiek verfranst jargon in de mond gelegd.
864 *kordaat:* ‘oprecht, onbaatzuchtig, met toewijding; ronduit, onbewimpeld, zonder omwegen’ (*WNT* VII, 5595, met deze plaats uit *Boerekermis* o.a. geciteerd); *intrest:* eigenbelang.
866 *vergeeven:* bedorven (door verkeerd te spelen, vgl. *WNT* VII, 704).
867 (in de marge) *Gesnap:* gepraat, gebabbel.
868 *men:* de drie jongens in kwestie nl.
872 *woeg:* woog.
874 *te dwaalen:* zich te vergissen, fouten te maken tegen de regels.
875 *van:* door.

Hoe al 't gezelschap schier van lachen nederviel,
Toen Leerdert in een sprong de broek zakte op zyn hiel.
Een derde hadt het drok van minnekozeryen.[881]
Hy sprak, hoe flaau en koel de boereknaapen vryen:
Hoe droge Joris by de meisjes speelt voor stom;[883]
Maar dat hy geldig is, en daarom wellekom:[884]
Hoe kunstig blaauwe Koert kan met de troefkaart speelen,[885]
En dat men nimmer hem hoort kyven of krakkeelen:
Hoe Seli doorgaans wint en veel door 't spel vergaart,[887]
Maar dat zy altijdt morst en moffelt met de kaart.[888]
[+]Zwyg, riep 'er een, en vul jou bek met ouwe lappen:
Men kan van 't spul niet zien noch hooren deur jou snappen.[890]
Loop, wilje praaten, met de meiden op 't tooneel,[891]
Of ergens in een hoek; of anders sluit jou keel.
[+]Toen quam de warmte my in 't naau begrip verveelen.[893]
De tent was opgepropt met menschen, die, door 't speelen
Verlustigt, zich met my vergaapten aan de klucht.
Ik hygde naar myn aâm, ging uit, en koos de lucht.
[+]Daar zag ik een toneel besloten met gordynen,
En vroeg een ouden man: vriendt, wat zal hier verschynen?
Zal Hans van Bacherach, met ongemeen geluit,[899]
Van Keesje broer verzelt, hier zwetsen van zyn kruidt,[900]
En olifles of zalf opveilen aan de kykers?[901]
Neen heerschap, zei de boer, hier staan de rederykers.

[+]*dat de aanschouwers vergramt maakt*.

[+]*De dichter gaat uit de speeltent,*

[+]*en ziet een toneel op straat*.

881 *drok van minnekozeryen:* druk over vrijages.
883 *droge:* saaie, sullige (vgl. *WNT* III, 3439).
884 *geldig:* vermogend, rijk.
885 *blaauwe:* 'blauw' kan in toepassing op de huidskleur zwart of donkerkleurig betekenen; vgl. *WNT* II, 2797: 'Als epitheton van allerlei personen uit het mindere volk, soms met toespeling op andere beteekenissen' - met citaten o.a. uit Coster, Bredero, Van der Venne en ook deze plaats uit Rotgans.
887 *doorgaans:* voortdurend.
888 *morst:* knoeit; *moffelt:* vals speelt (door kaarten te verstoppen).
890 *spul:* toneelspel; *niet:* niets.
891 Ga zelf op het toneel staan als je wilt praten!
893 *'t naau begrip:* de enge ruimte; *verveelen:* tegenstaan.
899 *Bacherach:* Bacharach, plaats aan de Rijn in Duitsland, 'in de 17e eeuw meermalen genoemd onder de plaatsen die wijn opleveren' (*WNT* II, 853); kwakzalvers kwamen kennelijk veel uit het oosten.
900 *Keesje broer:* waarschijnlijk synoniem van 'Keesje-maat' (*WNT*, VII, 2010), benaming voor een aap; *Kees* was een oudtijds veel gebezigde naam voor 'aap'.
901 *olifles:* olie in een fles (als geneesmiddel).

+(Verstaje wel?) zy zyn heel geestig vroedt en wys.[903]
Die kamer trok altijdt (verstaje wel?) den prys.[904]
Blyf hier een weinig staan (verstaje?) en scherp jou zinnen.[905]
Zy zullen datelyk (verstaje wel?) beginnen.
Ik was ook van die kunst en broederschap wel eer;
Maar kom nou op 't toneel (verstaje wel?) niet meer.
Toen dacht ik, 't is ook best: want wie zou 't spel niet laaken,
Dat al 't verstaje wel moet onverstaanbaar maaken?
Ik zei dien orateur, Verstajewel, vaar wel;[911]
En vroeg een ander, die wat verder stondt, wat spel
Zal 't kunstgenootschap op dit schoutoneel vertoonen?
'k Heb achting voor die kunst, en kan 't gebrek verschoonen.[914]
Zal 't klucht of treurstof zyn? wel, vrientschap geef gehoor:
+Je zult (let wel) hier zie van Titus en den Moor.[916]
Een heerlyk stuk. kreeg ik tot antwoordt op myn vraagen.
Verstaje 't werk (let wel) het zal jou niet mishaagen.
Geurt Puistebaart (let wel) gelykt een dronken zwyn,
Maar speult heel mooi (let wel) veur jufrou Rozelyn.
En Lubbertbuur, (let wel) schoon deur de kinderpokken
Geschonden, toont heel schoon (let wel) in vrouwerokken.
Men zag, dat zweer ik, nooit (let wel) zyn wedergâ,
Als hy de rol opsnydt (let wel) van Thamera.[924]
Wiens gramschap, dacht ik, zou dit onderhoudt niet wetten?[925]
Uw letten, kinkel, mogt myn aandacht hier beletten:
Dies drong ik door den hoop, en koos een andre plaats,[927]
Om zonder hindernis het speelen van de maats
t'Aanschouwen, het toneel, wierdt naar hun' kamerwetten,
Ontslooten op 't geluit en steeken der trompetten.

+*Een boer onderrecht hem dat het voor de Rederykers is, maar verveelt hem door gedurig verstaje wel in zyn rede te voegen,*

+*gelyk een ander door gedurig let wel te gebruiken*.

903 *(Verstaje wel?):* het grapje met de stopwoorden heeft Rotgans aan Bredero ontleend, vgl. de boer (ook rederijker!) in de *Klucht van de Koe* met zijn *'versin gij wel?',* vss. 109-17.
904 *kamer:* Rederijkerskamer.
905 *scherp jou zinnen:* kijk en luister met grote aandacht.
911 *Verstajewel:* als eigennaam aan de rederijker gegeven.
914 *'t gebrek:* het gebrekkige; *verschoonen:* verontschuldigen.
916 *Titus en de Moor:* nl. *Aran en Titus* van Jan Vos, vgl. de Inleiding.
924 *opsnydt:* met verheven stem voordraagt.
925 *dit onderhoudt:* deze manier van praten; *wetten:* scherpen, aanzetten.
927 *hoop:* menigte.

+Daar zat vorst Saturnyn, met papiere kroon,[931]
En houten septer, op een manken stoel ten toon.
Zyn overbestemoêr, gelyk men my vertelde,[933]
Gebruikte dezen stoel, als haar de buikloop quelde,[934]
En loste, al steenende, haar afgang door een gat,[935]
Tot haar kommoditeit, gesneden in de mat.[936]
Dit was de zetel van den Roomschen Septerdrager.[937]
+Toen quam 'er Titus aan. dit is een boereplager,[938]
Sprak iemant uit den hoop, een diender van den drost.
Hy heeft me menigmaal een romer wyn gekost.[940]
Maar heerlyk weet die vent zyn veerzen op te snyen.[941]
Let, als Andronikus vervalt in razernyen,
Dan zal hy dondren met zyn stem, dat elk verbaast[943]
Zal denken dat hy 't meent, en dat hy waarlyk raast.
Zyn kunst is overal van dorp tot dorp gebleeken.
Ik heb van hem geleert op maat in rym te spreeken.
Hy is ook prezes van de kamer, en met recht.
Maar Aran, dien gy ziet, is hier een villers knecht.
Zyn vader was gewoon de varkens om te dryven,
En liet hem na zyn doodt een moojen buîl met schyven.[950]
Maar 't geldt is al verteert in bier of brandewyn,
Of by de dochter van Joost Windtbuil, lichte Tryn.
+Hy heeft zyn troni dik met schoorsteenroet bestreeken.
Hy draagt een sluier, die verbeelt zyn veldtheers teken.[954]
De keten, die hem als gevangen slaaf bewaart,
Gebruikt zyn besje voor de vleeschpot aan den haardt.[956]
Zy was 'er gisteren noch zes geslagene uuren[957]

+De Rederykers vertoonen het treurspel van Aran en Titus.

+Een van de aanschouwers, mede een Rederyker, beschryft de vertooners,

+en hun opschik.

931 *vorst Saturnyn:* Saturninus, de keizer van Rome in Vos' tragedie.
933 *overbestemoêr:* overgrootmoeder.
934 *buikloop:* diarree.
935 *steenende:* steunende, kreunende.
936 *kommoditeit:* gerief; *mat:* matten zitting.
937 *Roomschen:* Romeinse.
938 *Titus:* Titus Andronicus, in Vos' spel de veldheer van de keizer; hij heeft de Goten verslagen en komt als overwinnaar in Rome terug in het begin van het spel; als gevangenen voert hij mee: Thamera, koningin der Goten, haar veldheer en minnaar, nl. de neger Aran, haar beide zoons Demetrius en Quiro.
940 *romer:* nevenvorm van ‘roemer’, groot wijnglas.
941 *veerzen:* verzen; *op te snyen:* voor te dragen (op hoogdravende toon).
943 *verbaast:* ontsteld.
950 *buîl:* buidel, zak; *schyven:* geldstukken.
954 *sluier:* sjerp; *verbeeldt:* stelt voor.
956 *besje:* grootmoeder.
957 *geslagene:* volle.

Meê bezig om ze glat en helder blank te schuuren.[958]
Een juffer van het dorp schonk hem een schorteldoek[959]
Van rode zy, maar lang verwurpen in een hoek;
Daar is zyn tulbant af gemaakt, aan alle kanten[961]
Bezet, gelyk men ziet, met bellen en pandanten[962]
En gouwe ringen, door de meisjes van de buurt
Hem tot dit spel geleent, of licht in steê gehuurt.[964]
Hy draagt een langen rok, uit purper sits gesneden,[965]
Dien plag de Drost by 't vier te hangen om zyn leden.[966]
Maar hoor eens hoe hy kyft. hy ziet gelyk een stier,
En scheldt op Titus huis, en vloekt den tempelier.[968]
Ik heb die zelve rol gespeeld voor zeven jaaren,
En wierdt 'er voor bedankt van al de kermisschaaren.
Hier zweeg hy: en de Moor, aan 't krygsaltaar belooft,[971]
Verdreef den paap, en wurp hem 't offerhout naar 't hoofdt.[972]
[+]Daar zal ik Lucius voor Saturnyn verschynen;[973]
Hy klaagde van *een zwyn, zo groot als tweepaar zwynen,* [+]*Lucius komt uit*.
Dat zich vertoonde in 't west dicht aan de Tiberboordt.[974-75]
Straks klept de brandtklok van gansch Rome alarm en moordt.[976]
De keizer wapent zich met duizent edellieden,
Om op de zwynejagt zyn vyandt slag te bieden.[978]
[+]Maar Quiro, sterk belust op minnesnoepery,[979]
Vecht met zyn broeder om de meidt uit jaloezy.[980] [+]*Aran stuit het gevecht van twee broeders,*

958 *blank:* glanzend.
959 *schorteldoek:* schort, voorschoot.
961 *tulbant:* teken van hoge waardigheid; *af:* van.
962 *bellen:* oorbellen; *pandanten:* oorhangers.
964 *licht:* misschien; *steê:* stad.
965 *rok:* jas (als manskledingstuk); *sits:* ‘met bonte, meestal kleine figuren op lichten grond bedrukt katoen’ (*WNT* in voce).
966 *'t vier:* de haard.
968 *huis:* geslacht, familie; *vloekt:* vervloekt; *tempelier:* priester.
971 *aan 't krygsaltaar belooft:* bestemd om geofferd te worden als wraak voor de gesneuvelde Romeinen.
972 *paap:* priester; *wurp:* nevenvorm van wierp.
973 *Lucius:* een der zoons van Titus Andronicus.
974-75 De cursieve woorden hier en hierna zijn (vrije) citaten uit *Aran en Titus*.
976 *brandtklok:* alarmklok.
978 *zyn vyandt:* het enorme zwijn nl., dat Rome bedreigt.
979 *minnesnoepery:* vgl. de aant. bij vs. 762.
980 *zyn broeder:* Demetrius; *de meidt:* d.i. Titus' dochter Rozelyna, die pas getrouwd is met Bassianus, de broeder van de keizer.

Doch Aran stoorde 't woên van die verliefde gasten,[981]
En gaf hun lessen die geen brave borsten pasten.
[+]De tuchtheer, steets gewoon met ondeugdt om te gaan,[983]
Zat lang op d'eerste bank in 't helsche school vooraan.[984]
Die rekel was te bits. men hoort dien helhondt blaffen,[985]
Van 't recht te schenden, en den kerkdienst af te schaffen,
Of booswicht, schelm en beul te wyden in de kerk.[987]
Hy merkt de bloetschande aan als een geheiligt werk.[988]
Hy leert den zoon *den strop te draajen voor zyn vader*.
Schop, zegt hy, *schop de deugdt. bemin den landtverrader*.[990]
Die zwarte bullebak, mismaakt van top tot teen,[991]
Onwaardig immermeer op 't hoog toneel te treên:[992]
Zyn vloek- en lastertaal, vol buitenspoorigheden,[993]
Wierdt eertyds noch geroemt zelf in de grootste steden.[994]
Is Sofokles aldus den dichter voorgegaan?
Heeft dit Euripides of Seneka gedaan?[995-96]
Wordt zoo de jeugdt gesticht door lessen der toneelen,
En 't graau gemuilbant en getuchtigt onder 't speelen?[998]
Men geef dien ongodist zyn welverdiende straf,[999]
En stoot hem voor altijdt van Neêrlandts Schouburg af.

[+] *en geeft hun eerloze en onbetamelyke lessen*.

981 *'t woên:* het vechten.
983 *tuchtheer:* opvoeder, pedagoog.
984 *'t helsche school:* de school van de duivel.
985 *rekel:* schelm, booswicht (met ongunstiger gevoelswaarde dan thans); *bits:* vijandig, boosaardig.
987 *te wyden:* nl. tot priester; *kerk: tempel* (*als zo vaak* in die tijd wordt het woord *kerk* ook gebezigd voor niet-christelijke heiligdommen).
988 *merkt ... aan:* noemt.
990 *Schop:* verstoot, verloochen; *deugdt:* in ruimere zin dan thans, hier ook vaderlandsliefde omvattende.
991 *bullebak:* iemand met een afgrijselijk uiterlijk, Aran nl., hier ook in figuurlijke zin voor het toneelstuk zelf waarin hij optreedt.
992 *hoog:* verheven, ernstig (nl. in de tragedie).
993 *lastertaal:* schandelijke taal, t.a.v. religie en moraal.
994 *eertyds:* nl. toen *Aran en Titus* uitkwam; mensen als Barlaeus en Vondel koesterden grote bewondering voor het treurspel van Vos; *zelf:* zelfs.
995-96 *Sofokles, Euripides:* twee van de beroemdste Griekse tragici; *Seneka:* Romeins treurspelschrijver met grote invloed op het Nederlandse treurspel in de 17e eeuw.
998 *'t graau:* het gepeupel, het lagere volk; Rotgans verwacht van het ernstige toneel dat het door een strenge moraal de mensen leert hun boze neigingen te bedwingen.
999 *ongodist:* atheïst, godloochenaar, d.i. *Aran* en in hem het spel waarin hij zijn goddeloze moraal uitspreekt.

[+]Men dient de stoffen wel te scheiden en te ziften.[1001]
Zoo wordt de kunst bevrydt voor bitse lasterschriften.
Men kieze een voorwerp op 't gebou der deugdt gegrondt,[1003]
En wring den prediker een' breidel in den mondt.[1004]
Geef hem geen oorzaak om den Schouburg zwart te maalen.[1005]
Maar zangster 't gaat te hoog: uw toonen moeten daalen.
Ik merk dat gy u zelf en 't boerekermiskleedt
By 't blinkent klatergout van 't Schoutoneel vergeet.[1008]
[+]Toen zag ik Rozelyn met Baziaan spansseeren,[1009]
Met pluimen op de muts, maar 't waren haaneveeren.
De juffer hadt de pruik gepoejert en gekroest,[1011]
De troni geblanket, bestreeken en bemoest:[1012]
Maar 't was Geurt Puistebaart, dien my Letwel verbeeldde.[1013]
[+]De trotse Thamera, daar Lubbert buur voor speelde,[1014]
Quam met een zwynspriet in de grove vuist gelaân,[1015]
En keef met Rozelyn en jonker Baziaan.
De woorden liepen hoog. men sprak van *geile snollen,*
Van *horendragers,* van *bevruchten,* en van *pollen,*[1018]
[+]Van *'t bedt t'ontwyen door een boertje van Toskaan*.
Maar dit krakkeelen quam de liefjes dier te staan.[1020]
De jonge kyver most, om al zyn lebbig praaten,[1021]
Zyn leven voor altydt, en zy haar maagdom laaten.[1021-22]
Toen quam de sterke moor, gesloopen uit een hut,
En wurp twee fluksche maats behendig in een put.[1024]

[+]*Aanmerkinge over de toneel-stoffen*.

[+]*Baziaan, Rozelyn,*

[+]*en Thamera verschynen*.

[+]*Baziaan gedoodt. Rozelyn verkragt. Aran werpt 'er twee in den put*.

1001 *scheiden:* schiften; *ziften:* zorgvuldig uitkiezen.
1003 *voorwerp:* onderwerp (voor de tragedies); *gebou:* (hier:) fundament.
1004 En make het (door het toneel een strenge moraal mee te geven) de predikanten onmogelijk tegen de schouwburg te keer te gaan.
1005 *maalen:* schilderen.
1008 *klatergout:* ijdele pronk.
1009 *Rozelyn:* Titus' dochter Rozelyna, gehuwd met 's keizers broeder Bassianus (= *Baziaan*); *spansseeren:* wandelen.
1011 *gekroest:* dicht ineengekruld.
1012 *bemoest:* van moesjes, schoonheidspleistertjes voorzien.
1013 *verbeeldde:* voorstelde, afschilderde (vgl. vss. 919-20).
1014 *Thamera:* de koningin der Goten, gevangene van Titus; de kiezer raakt in het spel van Vos op haar verliefd.
1015 *zwynspriet:* jachtspeer.
1018 *pollen:* vrouwenjagers, ontuchtige lieden.
1020 *de liefjes:* nl. ‘Rozelyn’ en ‘Baziaan’.
1021 *lebbig:* bits, onvriendelijk.
1021-22 Thamera's zoons Demetrius en Quiro verschijnen, doden Bassianus en verkrachten Rozelyna, zoals ze aan Aran beloofd hadden.
1024 Aran doodt nl. twee zoons van Titus: *fluksche:* flinke, stevige.

Straks klonk een moortgeschreeu zoo gruuwzaam in myne ooren,[1025]
[+]Dat ik, van schrik beklemt, en beevende onder 't hooren,
Dacht, is dit volk zo wreedt, en gaat dit woeden voort,[1027]
Zo worden zelfs op 't lest de kykers ook vermoort.
Dies ging ik daar van daan naar 't jonkspel. Onderwegen,[1029]
Quam my by 't wafelhuis een liedtjeszanger tegen.[1030]
Hy zag 'er pynlyk uit. de neus was vry gezakt,[1031]
En 't aanzigt hier en daar bepleistert en beplakt.
De druipende etterbuil, besmeert van alle zyen,
Rook geurig naar 't perfuum van Venus artsenyen.[1034]
Ik zei dien muzikant eerbiedig goeden dag,[1035]
En vroeg; wat hebt gy nieuws? van allerhande slag,[1036]
Kreeg ik tot antwoordt, en gestelt op nieuwe wyzen.
Wel koop 'er een, Sinjeur, gy zult den dichter pryzen.
Daar is een nieuwe vois, die op een juffer steekt,[1039]
Die, schoon van koopmans volk, niet dan van adel spreekt.
's Nachts droomtze datze klaar dien adel kan bewyzen,[1041]
En 's ochtens kaktze niet dan haazen en patryzen.
Hier is een ander van een jonker, die twee jaar
In Vrankryk was geweest, en wederkeerde: maar
Toen hadt hy 't Nederduitsch, zyn moedertaal, vergeeten.
Hy vroeg in 't Fransch den naam der mondtkost onder 't eeten,
En hoe men die in Duitsch zou noemen. maar die spys[1047]

[+]De dichter verschrikt van dit moorden, vertrekt en ontmoet een lietjes zanger.

1025 *Straks:* dadelijk daarop.
1027 *woeden:* plegen van gewelddaden.
1029 *Dies:* daarom; *'t jongkspel:* vgl. de aant. bij vs. 108.
1030 *liedtjeszanger:* vaste verschijning op de kermis; i.h.a. tot leeglopers en zwervers gerekend, vgl. de beschrijving van zijn uiterlijk (vgl. ook Dr. F.K.H. Kossmann, *De Nederlandsche Straatzanger,* Amsterdam, 1941.
1031 *vry:* nogal erg (?); *gezakt:* ingedeukt; de zgn. zadelneus, kenmerk van syphilis.
1034 *Venus artsenyen:* geneesmiddelen tegen geslachtsziekten, hier wel de toen gebruikelijke sterk geurende kwikhoudende zalven, die o.a. littekens en misvormingen in het gelaat veroorzaakten; vgl. Dr. H.C. Voorhoeve, *De jacht op de bleke microbe* (Amsterdam, 1951), blz. 41-46.
1035 *eerbiedig:* ironie!
1036 *nieuws:* nieuwe liederen, maar ook: nieuwtjes (zoals die in en door de liedjes verspreid werden).
1039 *vois:* lied (tekst + melodie); *juffer:* dame; *steekt:* slaat, betrekking heeft (deze gebruikswijze van *steken* niet in *WNT*).
1041 *klaar:* duidelijk, overtuigend.
1047 *Duitsch:* Nederduits, d.i. Nederlands.

Was vaats, en rook niet naar de keuken van Parys.[1048]
Hy vroeg, of 't Duitsch niet was verboden in saletten:[1049]
Zoo niet, 't waar schande van zyn voeten daar te zetten.
't Was al: kan niet verstaan. j'enrage. quel malheur![1051]
Zyn vader, (want die was eenvoudig,) streek hem deur,[1052]
En greep een stok om hem weêr Nederduitsch te leeren,
En ging hem in die taal gevoelig promoveeren.[1054]
Toen dacht ik: zulk een slag van gekken vindt men veel.
De moedertaal is plat, het Fransch galant en eêl.
Hier heb ik, voer hy voort, een Liedtje, 't is heel aardig,
Van jonker Onvernoegt: de kerel is hovaardig,[1058]
Maar gierig als de droes. de hondt zit op zyn tas.[1059]
Hy heeft de handeling van bestevaders kas.[1060]
Die kan hem jarelyks een moje stuiver geeven.[1061]
Maar dat belet hem niet gelyk een vrek te leeven.
Wanneer hy gasten noodt, ('t beurt zelden dat je 't weet)[1063]
Dan draagt hy zorg voor elks gezontheit en dieet.
Hy schaft maar montjes maat. men mogt zich aârs verbrassen.[1065]
Hier zwemt de visch niet door de maag in ruime plassen.[1066]
Zyn knecht schenkt weinig wyn in kleine glaasjes; want
De berkemeier viel in 't spoelen uit zyn handt.[1068]
Den maaltydt, dien hy gaf aan zes of zeven vrinden,
En wat men at en dronk, zult gy in 't lietje vinden.
De gasten stonden op misnoegt en onvoldaan,

1048 *vaats:* flauw, smakeloos.
1049 *saletten:* salons, en de deftige gezelschappen die er bijeenkomen.
1051 *al:* niets dan; *j'enrage:* ik word dol.
1052 *eenvoudig:* niet ontwikkeld; *streek hem deur:* nam hem onderhanden.
1054 *promoveeren:* ‘bevorderen’.
1058 *Onvernoegt:* Ontevreden.
1059 *droes:* duivel; *de hondt zit op zyn tas:* gezegd van een gierigaard: de waakhond zit op zijn geldtas (*WNT* XVI, 1007).
1060 *de handeling:* het beheer; *bestevaders:* grootvaders.
1061 *kan:* betekent hier niet dat het ook niet werkelijk gebeurt; dus: dat beheer levert hem jaarlijks een aardige duit op.
1063 *beurt:* gebeurt; *dat je 't weet:* om eerlijk te zijn.
1065 *aârs:* anders; *verbrassen:* overeten.
1066 Bij het eten van vis werd altijd veel gedronken.
1068 *berkemeier:* ‘een beker of kelk, vervaardigd uit een dikken tak van een berk (soms ook van een beuk), waarbij men de ruwe schors om het hout liet blijven’ (*WNT* II, 1901); ‘in later tijd bleef het bij dichters in gebruik als een woord waarvan de eigenlijke beteekenis meer en meer verloren ging’ (*id.,* 1902); hier moet in ieder geval aan een grote drinkbeker worden gedacht.

En mosten weêr naar huis met graage maagen gaan.[1072]
Hier is Hans Poespas, met zyn toestel en vojagie.[1073]
Hy speelde waar hy quam den snorker sans courage.[1074]
Hy was te Zwynsdorp van Hans Vlegel voortgebragt;[1075]
Maar buiten 's landts baron, een heer van groot geslacht.
Dit 's van een Juffer die de bellen uit haar ooren
Aan valsche speelders in de trekschuit heeft verloren;
Na dat de monni was gegochelt uit de tas,
De trouring van den duim. en hoe bedroeft zy was,
En schromende om haar man te komen onder d'oogen,
Staat levendt afgebeelt. de zaak is niet geloogen,
Maar my van passagiers, die 't zagen, zelfs vertelt.[1083]
Een koddig rymer heeft die klucht in rym gestelt.[1084]
'k Heb ook historien van ouwe en nieuwe tyen,
Vol avonturen en gevallen, vryeryen,[1086]
En kampgevechten, 't zy te voet, of op de meer,[1087]
Om schoone vrouwen, of om pryzen en om eer.
Wel koopt'er niemant iets van al die mooje dingen?
Ontlast myn kermismars. of moet ik eerst eens zingen?
Dat gaat 'er dan op los; en daar op smaakt een dronk.
Wel vrienden luistert toe. hier zong hy dat het klonk.
[+]Voort zag ik op de markt een vier afgryslyk rooken.[1093]
Ik dacht, heeft Plutoos kok, met al zyn tafelspooken,[1094]
En helsche kraauwers, dien de zorg is aanbetrout,[1095]

[+]*daar wordt een groot vier gestookt,*

1072 *graage:* hongerige, begerige.
1073 *Hans Poespas: WNT* XII, 2994 citeert deze plaats uit Rotgans en verklaart: ‘geringschattende benaming voor een man doch zonder dat op bepaalde eigenschappen wordt gedoeld’; iets van ‘drukte, opgeblazenheid’ zou evenwel blijkens het verband in de naam uitgedrukt kunnen zijn; *toestel:* i.h.a. benodigheden, uitrusting, hier wel alles wat hij bezigt om zich als baron voor te doen, vgl. vs. 1076.
1074 *snorker:* snoever, grootspreker; *sans courage:* wsch. schertsende variant van ‘sans peur’ o.i.d.
1075 *Zwynsdorp:* fantasienaam voor dorp zonder beschaving: *Hans Vlegel:* karakteriserende naam voor een onbeschaafde brute boer.
1083 *zelfs:* zelf.
1084 *klucht:* vermakelijke gebeurtenis.
1086 *gevallen:* voorvallen.
1087 *op de meer:* te paard.
1093 *Voort:* voorts, verder.
1094 *Plutoos:* Pluto is de god van de onderwereld; *tafelspooken:* schimmen die als tafeldienaars dienst doen (niet in *WNT*).
1095 *kraauwers:* koksjongens (hier volgens *WNT* VIII, 126 verkeerdelijk gebezigd i.p.v. ‘krauwels’: *krauwel* = koksjongen); *de zorg:* nl. voor de maaltijd.

Wanneer hun meester, met zyn Hofraadt, hoogtydt houdt,[1096]
Dit keukenvier gesticht? gy hongerige gasten,
Mestvarken, Keukenzwyn, en Brasser, schuw van vasten,[1098]
Die Erizichtons disch zoudt ledigen, treedt aan;[1099]
[+]Hier wordt een os voor 't vier met al zyn leên gebraân.
Tys Smuller heeft alreê den grootsten harst besproken.[1101]
En Slokop, die een ham, gansch raau, en zonder kooken,
Kan steeken in zyn kies, nooit zat, maar altydt graag,
Verlangt om 't paterstuk te slingren in zyn maag.[1104]
En Tewis Kluyfdenbout, te Lekkerkerk geboren,
Die vratig spekstruif schranst, en zeven mudden koren[1106]
In tweepaar maanden tydts kan jaagen door zyn keel,
Dingt van den voorvoet voor zyn buik het grootste deel.[1108]
Sta vast. hoe zal de kraan in Joris kelder loopen,[1109]
Als hy de spys begiet met vaanen en met stoopen![1110]
Schik, zinnelyke Neel, eer 't varken, vol en zat,[1111]
Jou kermisjak bevuilt door 't uitgebraakte nat.[1112]
En jy, ô Klaartje, die zo puntig in de kleeren,[1113]
En altydt even net gaat langs de buurt spansseeren,[1114]
Die zelf jou kermishuif, en kante neerstik styft,[1115]
Ruim plaats, verschoon jou goedt, eer moertje t'avondt kyft.
Ook is 't gevarelyk, met volgelade boeren,
Als d'uil of vledermuis de vaale wieken roeren,
Te rinkelroojen. neen, gaa liever vroeg te kooi;[1119]

[+]*waar voor een gansche os te braaden legt*.

1096 *hoogtydt houdt:* feestviert.
1098 *Metsvarken, Keukenzwyn, en Brasser:* ‘sprechende Namen’ voor gulzigaards.
1099 *Erizichtons disch:* Erysichthon was door de godin Ceres, omdat hij in een aan haar gewijd bos bomen geveld had, gestraft met onverzadelijke honger, zodat de overvloedigste tafel hem niet kon verzadigen (Ovidius, *Metam.* VIII).
1101 *Tys Smuller:* weer, evenals in vs. 1102 en 1105, karakteriserende naam; *harst:* stuk gebraden rundvlees.
1104 *paterstuk:* vgl. de aant. bij vs. 81.
1106 *spekstruif:* eierpannekoek met spek.
1108 *Dingt:* eist, maakt aanspraak op.
1109 *Sta vast:* zet je schrap.
1110 *vaanen:* vgl. de aant. bij vs. 158; *stoopen:* vgl. de aant. bij vs. 21; wsch. moeten we bij *vaanen* aan bier, bij *stoopen* aan wijn denken.
1111 *Schik:* schik wat ter zijde; *zinnelyke:* zindelijke, keurige.
1112 *kermisjak:* nauwsluitend ‘lijfje’, speciaal voor de kermis bewaard.
1113 *puntig:* netjes.
1114 *langs de buurt:* in de omgeving van het dorp; *spansseeren:* wandelen.
1115 *zelf:* zelfs; *kermishuif:* op de kermis gedragen hoofddeksel, kap; *neerstik:* soort ‘bef’, van de hals en benedenwaarts de borst bedekkende.
1119 *Te rinkelroojen:* aan de zwier te gaan.

Of 't neerstik raakt gekreukt, en 't veurschoot uit zyn plooi.[1120]
[+]Terwyl ik stondt en keek naar 't braaden en naar 't droopen[1121]
Hoorde ik een vreemt postuur wat luizezalf verkoopen,[1122]
En veilen uit zyn bus, gesteegen op een ton.
Hy zwetste voor den hoop zoo veel hy zwetsen kon.
Mesjeurs, ik sny niet op. 'k ben uit de rechte loten[1125]
Van dokter Eskulaap, die wondren deê, gesproten.[1126]
En Podalier, beroemt voor zoo veel hondert jaar,[1127]
Was, als myn moeder zeit, myn overbestevaar.
'k Heb meest gepraktizeert in vorstelyke hoven.
Dat blykt uit brieven, die myn medicynen looven;
En testimoniën, gezegelt en gemerkt,
Getuigen wat myn kunst by 't volk heeft uitgewerkt.
'k Heb eertydts den Mogol van 't podagra geneezen,[1133]
En Sultan Amurat, (*hoc juro*) die voordezen[1134]
Was van een dollen hondt gebeeten in de scheen,[1135]
Die snee ik 't been van 't lyf, en aanstonts liep hy heen.
Ik kon den grand Vizier, gekraakt door 't stranguleeren,[1137]
Door kracht van myn tinktuur *post obitum* kureeren.[1138]
Sic latet ars, mesjeurs, *in meo capité*[1139]
Daar is een fles, mesjeurs, met *sal volatilé:*[1140]
Dat maakt zwaarmoedig bloet weêr vluchtig by 't gebruiken.[1141]
Een slaapent krygsman wordt gewekt alleen door 't ruiken.

[+]*Buitensporig gezwets van eenen quakzalver*.

1120 Toespeling op de mogelijkheid van seksuele omgang.
1121 *droopen:* 'Vet of vocht doen druipen op, t.w. op iets dat gebraden wordt; bedruipen' (*WNT,* in voce).
1122 *postuur:* persoon, in min of meer geringschattende zin; *luizezalf: WNT* VIII, 3264 citeert Tuinman, I, 346: 'Van iets dat niet baat, of van geene waarde is, zegt men: 't Is maar *luizenzalf*'.
1125 *de rechte loten:* de rechte lijn.
1126 *dokter Eskulaap:* Aesculapius, god der geneeskunde.
1127 *Podalier:* Podalirius, zoon van Aesculapius.
1133 *Mogol:* koning van Dehli, type van een machtig vorst; *podagra* jicht in de voet, het 'pootje'.
1134 *Sultan Amurat:* Moerad is de naam van een aantal Turkse sultans; *hoc juro:* dit zweer ik.
1135 *van:* door.
1137 *den grand Vizier:* grootvizier, titel van de hoogste functionaris onder de sultan; *gekraakt:* machteloos gemaakt, hier: gedood; *stranguleeren:* wurgen.
1138 *post obitum:* na zijn dood; *kureeren:* genezen.
1139 Zo is de kunst verborgen, heren, in mijn hoofd.
1140 *sal volatilé:* 'potjeslatijn' voor: vlugzout.
1141 *zwaarmoedig:* traag stromend (en vermoeidheid veroorzakend); *vluchtig:* snel, vlug stromend.

Of neem twee druppels, en niet meer, van myn tinktuur;
Besmeer zyn harnas maar: de kerel raakt vol vuur.
Toen dacht ik: geef den Haan, die met zyn stompe spooren
Ruim vier maal in de mat den kampstrydt heeft verlooren,[1146]
En zoo veel veeren liet, een druppel vyf of zes;
Bestryk zyn bleeken kam en gorgel met die fles:
Licht zal hy in de mat weêr fier zyn oogen draajen,
En lustig uit de borst op Fransche toonen kraajen.[1145-50]
De windtverkoper wierdt in zyn gezwets gestoort,
Door 't breeken van zyn ton. elk lachte; en ik ging voort
[+]Langs 't marktveldt naar de plaats daar 't jongkspel wierdt gehouwen,[1153]
En tradt naar binnen, om al 't woelen eens t'aanschouwen.
Wat zag ik daar gezwier en hupplen op den vloer!
Ik vly my op de bank naast een stokoude moêr,
Want besje ruimtme plaats. zy scheen in slaap te vallen,
[+]En zag 'er dromig uit. ik raak met haar aan 't kallen,[1158]
En vraag: wel, oude zorg, wat doet gy by de jeugt?
Zy antwoordt my: ô neen, ik kom niet om de vreugdt:
Maar wacht myn man, die zit daar binnen wat beschonken,
En brogt hem geren t'huis. hy heeft te veul gedronken.
Wel zeide ik: moeder, dat gaat met de kermis deur.[1163]
En zy daarop: dat's waar, maar 't beurt wel meer, sinjeur.
De man is oudt, en kan den drank niet meer verdraagen.
Het dient hem langer niet; en morgen zal hy klaagen.[1166]
Hy plagt wel eer een man te wezen in zyn tydt.
Hy heeftme zeven jaar, neen negen jaar, gevryt:
En 't is voorlede maandt al vyftig jaar geleden,
Dat wy te zamen hier in 't heilik zyn getreeden.
Ik heb hem noch zoo lief, als toen ik hem eerst kreeg.
Toen vroeg ik: kan hy noch? ja, zeize, wel ter deeg.[1172]
Al is hy oudt, hy moet zyn lusten somtydts koelen.

[+]*De dichter komt in het jongkspel,*

[+]*daar hy aan het praaten raakt met een oudt besje*.

1146 *Ruim vier maal:* ziet op het aantal nederlagen door Lodewijk XIV geleden; *de mat:* vgl. de aant. bij vs. 220.
1145-50 zie de passage vss. 217-24 en de aant. daarbij; de dichter drijft de spot met de Franse koning (*den Haan,* vs. 1145), die misschien met het kwakzalversmiddel zijn zware verliezen te boven kan komen.
1153 *'t jongkspel:* vgl. de aant. bij vs. 108.
1158 *dromig:* slaperig.
1163 *dat gaat met de kermis deur:* dat kan ermee door, is vergeeflijk in de kermistijd.
1166 *Het dient hem langer niet:* het is niet goed meer voor hem.
1172 *kan hij noch:* in pregnante zin: is hij nog potent.

Maar my verveelt het al. ik hou niet meer van 't woelen.[1174]
Ik zei noch dezen nacht: slaap, Melis, slaap, myn vaâr.
Staa morgen vroegjes op, en maak de schoenen klaar
Van Geertruid in de bel, of anders zalze pruilen.[1177]
Zie, 't is een reeprateur van schoenen en van muilen.
Hy lapt noch zonder bril, en ziet gelyk een kat.
Zyn werk is hecht en sterk, en altijdt even glat.[1180]
Wy hebben 't ook heel drok, en krygen al de klanten
Van Stoffel in de leers, en andre lanterfanten,[1182]
Al luie lappers, maar hun beurs weegt ook geen pondt.[1183]
Ik heb geen klaagen, als myn man maar blyft gezondt.
Tot noch toe gaat het wel: hy kan heel hartig schranssen.
Maar, heerschap, zieje wel wat meisjes dat daar danssen
In 't zesje by de deur? kyk eens ter degen toe.[1187]
Je ziet een jonge meidt, zy springt en wordt niet moe.
Dat is de dochter van den drost in boerekleeren.
Je plagt wel met heur vaâr te drinken en te smeeren.[1190]
Toen zeide ik: bestemoêr vaarwel, en 'k ging daar heen.
De vryster kon me wel, zo ras ik daar verscheen,[1192]
[+]Maar veinsde en danste voort op 't klinken van de snaaren.
Een jonge boer, noch glat van kin, en zonder haaren,
Bekleedt haar slinke zy, en leidt haar met de handt.
De hoedt rust op een oor. 't bequylde pypje brandt
Al smookende in zyn mondt. zy hupplen op en neder,
En draajen als een tol, en glippen heen en weder.

[+]Beschryvinge van het danssen,

1174 *woelen:* in de zin van coïre (vgl. Stoett, uitg. *Moortje,* Zutfen, 1931, blz. 120).
1177 *in de bel:* aanduiding van het huis waarin Geertruid woont, blijkbaar voorzien van een bel of een afbeelding daarvan op gevelsteen of uithangbord; *pruilen:* mopperen.
1180 *glat:* effen, zonder ongelijkheden.
1182 *Stoffel:* scheldnaam o.a. voor iemand die suffig of lijzig is (ofschoon *WNT* uitsluitend citaten uit de 19e eeuw opgeeft); *in de leers:* vgl. wat bij vs. 1177 van *in de bel* gezegd is.
1183 *Al:* allemaal.
1187 *In 't zesje by de deur:* het is mij niet duidelijk wat hier bedoeld wordt; denken we aan een dansgroep van zes personen, dan lijkt dat weersproken te worden door het vervolg, waarin we lezen dat het bewuste meisje met één jongen danst; is ‘zesje’ de naam voor een bepaald gedeelte van de ruimte waarin het jongkspel gehouden wordt?
1190 *smeeren:* (stevig) eten en drinken, hier: schransen.
1192 *kon:* kende, herkende.

Kees Rootneus strykt de veel, en vult terwyl zyn darm[1199]
Met bier. de dansser vat de vryster in zyn arm:
Zy vangt den adem van boer Tewis aan de tippen,[1201]
Na 't sluiten van den dans, van zyn besmookte lippen:
Den adem, die noch stinkt naar 't ingezwolgen nat
Uit boerekroezen, toen hy op de bierbank zat.
Beschonken Tewis bloost, en voelt zyn boezem blaaken.
De kinkel schurkt en grynst, na 't drukken van haar kaaken,[1206]
Gelyk een sater, die, op snoepery belust,[1207]
De Veldtgodin verrast, en met haar weêrwil kust.[1208]
Het krielde in 't dansvertrek van vrouwen en van mannen.
Myn ooren wierden doof door 't klappen op de kannen.[1210]
[+]Daar zaten in een hoek twee liefjes zy aan zy,
En koosden mondt aan mondt, verwart in vryery. [+]*minnekoozen*
[+]Gins klonk een dorpmuziek van meer dan dartig keelen;
Een wiltzang zonder zin, verminkt in alle deelen.[1214] [+]*en zingen*.
Maar loome Lammert zat op radde Wyburgs schoot,[1215]
En zong van Velzens wraak, en landtheer Floris doodt.[1216]
[+]Hier zag ik op een bank een kermisboertje pruilen:[1217]
Hy zag 'er droevig uit, en scheen byna te huilen. [+]*Droefheit van een boer over het verliezen van zyn geldt op de keilbaan*.
Hy hadt zyn moje geldt verdobbelt op de baan,
Gelyk my wierdt bericht, daar negen kegels staan.[1220]
Hy spaarde lang den aap, en deê de kist niet open;[1221]

1199 *veel:* vedel, viool.
1201 *Tewis:* een willekeurige boerennaam voor de partner van het meisje.
1206 *schurkt: WNT* XIV, 1222: ‘Wrijvende bewegingen maken, van personen inzonderheid in hun kleren’, b.v. ‘uit welbehagen’ (*id.,* 1223) zoals hier.
1207 *snoepery:* saters hielden immers nogal van ‘snoepen’ in de seksuele zin van het woord.
1208 *Veldtgodin:* op het veld levende godin, veldnimf; *verrast:* overvalt.
1210 *'t klappen:* van de deksels op de kannen; er wordt dus erg veel gedronken.
1214 *wiltzang:* chaotisch gezang.
1215 *loome:* trage, luie; het lijkt me waarschijnlijk dat er ook een notie van seksuele onaandoenlijkheid in zit, vgl. Bredero, *Klucht vanden Molenaer,* vs. 99; *radde:* vlugge, bijdehante, fikse, vrijlustige.
1216 Het bekende lied uit de middeleeuwen over Gerard van Velsen; wil Rotgans aangeven dat het in het bijzonder op het platteland nog gezongen werd?
1217 *pruilen:* mokken.
1220 *bericht:* verteld; *daar:* waar (sluit aan bij *baan,* vs. 1219).
1221 *den aap:* het bezit; *kist:* vgl. de aant. bij vs. 41.

Maar wou 'er voor een koei en jonge veerzen koopen,[1222]
Indien hy troude met de dochter die hy vrydt.[1223]
Nu is hy 't huwlyksgoedt, en licht de vryster quyt.[1224]
Want geldt is overal de bootschap. ronde schyven
Doen nu de vryers in hun oogmerk licht beklyven:[1226]
Maar die geen munten telt, al is hy wys, en mooi,
Ja deugtzaam, raakt niet licht met bruidtje lief te kooi.
Doch komt een ryke gek, in kakelbonte kleeren,
Met stamelent gevry, zyn troudienst prezenteeren,[1230]
Straks is hy aangenaam. de jongman heeft verstandt:[1231]
Hy is welspreekende, en de wyste man van 't landt.
[+1233]De Geldtgodt, wiens altaar de vrekken daaglyks eeren,
Week nooit Ovidius in metamorfozeeren:[1234]
Hy kan zyn troetelpop, 't zy hoog of laag van staat,
Indien 't zyn oogmerk dient, herscheppen van gelaat.
Hy weet wanschapenheit veel luister by te zetten,
En kan de bruinste verf vernissen en blanketten.[1238]
Een andren Ezons baardt hoeft geen Medeaas kruidt:[1239]
Bestryk de kin met gout, de gryze vlok valt uit,
Of krygt een bruinen glans. de wangen, boven maaten
Gerimpelt, worden glat, geschaaft met zilvre plaaten:[1242]
En vaâr of bestemoêr, ver buiten 't huwlyksperk,
Gaat met een jonge bloem weêr jeugdig naar de kerk.
De Geldtgodt kan de bol gezwint met brein stoffeeren,[1245]

[+] *Aanmerkinge over het vermogen van den Geldtgodt.*

1222 *veerzen:* vaarzen, jonge koeien.
1223 *de dochter:* het meisje.
1224 *licht:* wellicht.
1226 *licht:* gemakkelijk; *beklyven:* gedijen, vastheid vinden.
1230 *stamelent gevry:* hakkelende (en aldus van onverstand of geringe ontwikkeling getuigende) liefdesbetuiging.
1231 *Straks:* onmiddellijk.
1233 (in de marge) *het vermogen:* de macht, de kracht.
1234 Toespeling op Ovidius' beroemde werk over de gedaanteverwisselingen.
1238 *bruinste verf:* meest gebruinde (huids)kleur; meisjes van stand zorgden er voorheen voor blank te blijven in tegenstelling tot meisjes uit het ‘lagere’ volk die bij hun werk allicht gebruind raakten.
1239 *Een andren Ezons baardt:* Aeson, de oude vader van de Argonautenleider Jason, werd door de toverkunsten van Medea verjongd; daarbij verloor zijn baard de grijze kleur (Ovidius, *Metam.* VII, 287 e.v.); *andren:* tweede; *hoeft:* behoeft, heeft nodig.
1242 *zilvre plaaten:* zilverstukken (*plaat:* bij het munten een schijfje dat gemunt wordt, vandaar ook: muntstuk).
1245 *stoffeeren:* voorzien.

En zonder keers of bril den nachtuil promoveeren:[1246]
Ook schudt hy, meest geblindt, zyn buil in 't hondert uit,[1247]
En jonker Ezeloor gaat stappen met den buit.
Terwyl ik by my zelf hier over redeneerde,
[+]Zag ik een jongen knaap, die vry wat geldt verteerde.
Hy zette glas op glas behendig aan zyn mondt,
En schonk aan 't volk den wyn, of 't water was, in 't ront.
Elk voegde zich daar by, om ook met hem te veegen.[1253]
Ik dacht die Nypewyn schynt met zyn geldt verlegen.[1254]
Zoo drank te schenken, is byzonder liberaal.[1255]
Ik vroeg eens wie hy was. die vent was onlangs kaal,
Zei my een stadig man, maar besje quam te sterven,[1257]
En ruimde een mojen boêl, dien hy alleen most erven.[1258]
[+1259]Het was een gierig wyf, dat altydt heeft geraapt,
En schier geen duit verteert, maar veel by een geschraapt,
Als huizen in de buurt, en geldt en landeryen:[1261]
Maar als zy in 't schapraai een stukje broodt zou snyen,[1262]
Ging 't mes wel door de korst, maar ook meteen door 't hart.
Ontfangen was haar vreugdt, maar geeven kruis en smart.
Zy woonde zonder meidt alleen wel dartig jaaren,
En quam nooit in de kerk om 't sondagspak te spaaren,
En d'aalmis die men daar moet steken in den zak.[1267]
Zy klaagde zonder endt, of 't haar aan geldt ontbrak.
En als zy aan den schout haar lasten zou betaalen,
Hy mostze met gewelt, en steets met kyven haalen.
Nooit was 'er geldt by kas. zy loog niet, want zy hadt
De spaarpot buiten 't huis begraaven in een gat.

[+]Een jonge lichtmis verteert het geldt,

[+]dat zyn Peetje, een ongemeen gierig wyf, met raapen en schraapen by een gekreegen hadt.

1246 *zonder keers of bril:* zonder studie (waarbij de kaars op de ijver wijst waarmee men als het donker is doorgaat); *den nachtuil:* hier wsch. als tegenstelling van de uil, de vogel van de wijsheid, dus: man zonder verstand; vgl. ook het rijmpje: Wat baten kaars en bril, als de uil niet zien en wil; *promoveren:* bevorderen (tot doctor in de een of andere wetenschap).
1247 *meest:* meestal; *buil:* buidel; *in 't hondert:* in het wilde weg.
1253 *veegen:* drinken.
1254 *Nypewyn:* drinkebroer (*nijpen* oudtijds ook in de zin van het hanteren van de kan door wijndrinkers).
1255 *liberaal:* vrijgevig.
1257 *statig:* bezadigd, bedaard; *besje:* grootmoeder of oude tante.
1258 *ruimde:* (hier) liet na; *boêl:* boedel, erfenis.
1259 (in de marge) *Peetje:* grootmoeder, vgl. vs. 1257, of peettante.
1261 *de buurt:* het omgelegen land.
1262 *'t schapraai:* de provisiekast.
1267 *aalmis:* aalmoes.

Zy hadt eens vyftig pondt op interest gegeeven,[1273]
En tegens tien parcent, aan iemant van haar neeven,[1274]
Een kalis in zyn huis. want eer het jaar verscheen,[1275]
Was die koezyn bankrot, en 't huisje stondt alleen.[1276]
Zy kreeg op dat gerucht de koorts door al haar leden,[1277]
En een beroertenis van boven tot beneden.[1278]
De buuren quamen in, en holpen haar te bedt.
Zy hadt de dootverf, als men zag, alreê gezet.[1280]
d'Een sprak van dranken, en een ander van klisteeren[1281]
Of aderlaaten, om by tydts het quaadt te keeren.
Maar bestemoêr zei, neen, de kosten zyn te groot.
Zy lag een dag vyf zes, maar riep tot aan haar doodt:
Myn geldt! myn moje geldt! och arm! ik ben bedurven!
Myn geldt! was 't leste woordt: en zoo is 't wyf gesturven.[1283-86]
Maar, vriendt, heur erfgenaam, die 't al ten beste geeft,[1287]
Leeft anders met de poen, dan besje heeft geleeft:
Hy zal ook van de rest in 't korte meester weezen.[1289]
Dan mag hy by de buurt weêr 't evangeli leezen,[1290]
Of door de week het niews uit brieven of koerant.
Want van het leezen heeft die lichtmis schoon verstandt.[1292]
d'Uitzuipers van zyn beurs zyn zyn getrouste vrinden;
Die weeten daaglyks op de kermis hem te vinden.

1273 *vyftig pondt:* driehonderd gulden, met veel grotere waarde dan thans (vgl. *WNT* XII, 3260).
1274 *tien parcent:* een zeer hoog rentepercentage voor die tijd (vgl. b.v. Dr. Sandor Baumgarten, *Emprunts de Suède à Amsterdam* in *Tijdschr. voor Gesch.* jg. 77, 1964, blz. 439-43 met *Naschrift* van Dr. T.G. van Dillen, blz. 443-47).
1275 *kalis:* kale neet, kerel zonder geld; *in zyn huit:* door en door, in de grond.
1276 *koezyn:* neef; *'t huisje stondt alleen:* m.a.w. de bankroetier was er vandoor.
1277 *dat gerucht:* dat bericht.
1278 *beroertenis:* beroerte.
1280 *dootverf:* lijkkleur, kleur van een dode; *gezet:* ‘de doodverf zetten’ was een veel gebezigde uitdrukking in oudere taal, in de zin van ‘een doodskleur vertonen gaan’ (*WNT* III, 2881).
1281 *klisteeren:* inspuiten van vloeistof in het darmkanaal door de anus.
1283-86 Vgl. voor de gierige vrouw die liever sterft dan onkosten te maken: Bredero's *Symen sonder soeticheydt.* vss. 19-24.
1287 *ten beste geeft:* betaalt, uitgeeft.
1289 Hij zal de rest ook binnenkort verteerd hebben (deze toepassing van ‘meester zijn van’ niet in *WNT*).
1290 *by de buurt:* in de omgeving, de omgelegen streek; *'t evangeli leezen:* uit de Bijbel voorlezen bij mensen die niet of niet goed lezen konden kwam vaker voor als middel om de kost te verdienen, vgl. Robbeknol in *De Spaanse Brabander*.
1292 *schoon:* voortreffelijk.

En honig om zyn mondt te smeeren, en door kunst
Van flikkeflojery te raaken in zyn gunst.
Doch al die vrientschap zal niet lang stantvastig blyven,
Als 't geldt verteert is, maar verdwynen met zyn schyven.[1298]
Ons leert d'Ervarentheit, dat al 't genoten goedt
Haast wordt vergeeten, als men raakt in tegenspoedt.[1300]
'k Weet aan myn vader dat die zaak maar al te waar is.
Hy was hier prokureur voor dezen en notaris,
En ryk met middelen gezegent naar zyn staat.[1303]
[+]Hy hadt een vroom gemoedt, afkeerig van het quaadt.
Ik was zyn eenig kindt. hy liet my alles leeren,
Om met een goedt fatzoen by menschen te verkeeren.
Hy droeg zich eerelyk in 't oefnen der praktyk:[1307]
In veele zaaken zyn konfraters niet gelyk.
Hy was heel minzaam in den vrager t'onderrechten,
En altydt vaardig om geschillen te beslechten;
En zocht den kortsten weg, waar 't mooglyk, in te slaan,
Om alle kosten, die de pleitzucht baart, t'ontgaan.[1312]
't Was weinig dat hy voor zyn arbeidt deklareerde,[1313]
Ja veeltydts dat hy van 't salaris niets begeerde.
Hadt iemant geldt van doen, hy gaf 't hem, zonder pandt,
Of borg, en was alleen te vreden met zyn handt.[1316]
[+]Zoo wierdt hy aangezien by armen en by ryken:[1317]
En niemant was 'er by myn vader te gelyken.
Elk zocht zyn byzyn en gezelschap dag op dag,
Zoo lang men door fortuin den man begunstigt zag.
Maar geldt te schieten aan de menschen op betrouwen,
En zonder zekerheit, heeft zyn bederf gebrouwen.[1322]
d'Een krediteur ging voor, en d'ander na bankrot:
En d'armoe wierdt, helaas! zyn leste levenslot.

[+]Een oprecht en deugdtzaam man,

[+]in voorspoedt van ieder bemindt,

1298 *schyven:* geldstukken.
1300 *Haast:* weldra.
1303 *naar zijn staat:* overeenkomstig zijn positie.
1307 *eerelyk:* als een man van eer en dienovereenkomstig eerlijk; in de vss. 1307-16 tekent Rotgans de ideale jurist, ongetwijfeld met satirische bedoelingen, vgl. b.v. de vss. 851-56.
1312 *pleitzucht:* zucht om te procederen.
1313 *deklareerde:* in rekening bracht.
1316 *met zyn handt:* met zijn met een handdruk of handslag bezegelde belofte.
1317 *wierdt hy aangezien:* stond hij in aanzien.
1322 *zekerheit:* garantie; *bederf:* ondergang.

+Toen hem 't geluk verliet, verlieten hem zyn vrinden.
Hy kon 'er naaulyks een tot zyn vertroosting vinden.
Zoo baart het ongeluk verachting in 't gemoedt.[1327]
In 't kort: myn Vader storf ontbloot van vriendt en goedt.
Nu laat men my het ampt van onderschout bekleeden;
En daarom ben ik hier, om d'ongeregeltheden
Te stooren in dit spel. maar hoe ... Terwyl hy praat[1331]
+Ontstaat 'er een gerucht en moordtkreet op de straat.
De kermisvedel zwygt. de dansser vliegt naar buiten.
De meidt grypt naar heur knecht, maar kan zyn loop niet stuiten.[1334]
De stoel vliegt door 't vertrek. de wynkruik spoelt den grondt.
De tafels vallen neêr, daar eer de bierkan stondt.
Men plast in 't nat, en trapt op halfgebroken glazen.
De meisjes staan verstomt, of gillen onder 't raazen.
+Daar vechten voor de deur, als dol en onvervaart,
De zoon van Jochem Schram, en Mewis Geitebaardt.
Men zietze als tygers of getergde leeuwen stryden.
De messen blinken in de vuisten onder 't snyden.[1342]
Zy blyven op hun plaats, en veegen voet aan voet,[1343]
En worden op den duur meer hevig en verwoedt.
d'Een roept: staa vast. hou daar; en boet zyn lust met vloeken.[1345]
En d'ander zoekt door kunst zyn vyandt te verkloeken.[1346]
Maar Mewis Geitebaardt wierdt in zyn rechte wang
Geraakt, en kreeg een snee ruim zeven duimen lang.
+Toen dacht ik, 't gaat te hoog; dit spel mogt ons bedriegen.
't Wordt laat. de vledermuis begint alreê te vliegen.
't Is hier niet veilig; en de dronkert past op wet
Noch reden. laat ons gaan. de nachtuil roept: naar bedt.[1352]

+*maar in tegenspoedt van elk verlaaten*.

+*Alarm in het jongkspel,*

+*ontstaan uit het gevecht van twee boeren;*

+*daar het kermis gedicht mede eindigt*.

E I N D E

1327 *het ongeluk:* de tegenspoed.
1331 *Te stooren:* tegen te gaan; *dit spel:* immers het jongkspel.
1334 *knecht:* jongen, vrijer.
1342 *snyden:* bekkesnijden.
1343 *veegen:* kerven, snijden, vechten met een mes (vgl. *WNT* XVIII, 1336).
1345 *staa vast:* zet je schrap; *boet zyn lust:* bevredigt zijn vechtlust.
1346 *kunst:* behendigheid; *te verkloeken:* te slim af te zijn.
1352 *reden:* rede, redelijkheid.